

**ÖABT
2026**

VIDEO DERS
HEDİYELİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

MEB-AGS ÖABT

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

ÇOCUK EDEBİYATI - İLKOKULDA DRAMA
ALAN EĞİTİMİ

KONU ANLATIMLI

Video derslere ve kitabın
baskı tarihinden sonraki
güncellemelere erişebilmek için
QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Çocuk Edebiyatı, İlkokulda Drama ve Alan Eğitimi Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6140-35-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 2025, Ankara

Yayın-Proje: Pegem
Dizgi-Grafik Tasarım: İlknur Öztürk
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.

No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: yayinevi@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız,

Elinizdeki bu kitap, MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Çocuk Edebiyatı, İlkokulda Drama ve Alan Eğitimi Testi kapsamındaki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinme ve geliştirme sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuz olarak hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek MEB-AGS-ÖABT’de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, çıkmış sorular ve detaylı açıklamalarıyla desteklenmiş, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi yayinevi@pegem.net adresini kullanarak ya da 0538 594 92 40 numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

Başarılar...

Kitabın içeriği, MEB’in yapacağı program değişikliği veya buna bağlı olarak ÖSYM’nin sınav içeriğinde yapacağı değişiklik durumunda, kitabın dijital hâlinde (aktivasyon geçerlilik süresince) güncellenerek siz değerli adaylara sunulur.

TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

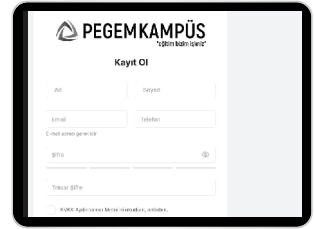

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve içeriklere erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna **arti.pegemkampus.com** yazarak web sitemiz üzerinden üyeliğinizi gerçekleştirebilirsiniz.

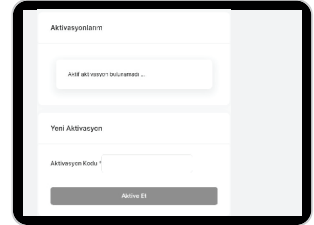

2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan **“Aktivasyonlarım”** sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Yırtmayınız
Kazıyınız

3. Adım Ürünlerim

“Hibrit Kitap” sekmesinden kitabınızın konu anlatımına ve video derslere, **“Ölçme İstasyonu”** sekmesinden konu sonu testlerine erişim sağlayabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2026 tarihine kadar geçerlidir.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk Edebiyatı.....	1
A. Çocuk ve Çocuğun Gelişim Özellikleri	1
B. Gelişimin Temel İlkeleri	1
C. Çocuğun Gelişim Özellikleri	1
D. Çocuk Edebiyatının Tanımı	4
E. Çocuk Edebiyatının Niteliği	5
F. Çocuk Edebiyatının Hedefleri	5
G. Çocuk Edebiyatının Önemi	6
H. Çocuk Yayınlarında Bulunması7 Gereken Özellikler	7
I. Batı Ülkelerinde Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi	9
İ. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi	10
J. Çocuk Edebiyatının Kaynakları.....	14
Çözümlü Test - I.....	31
Çözümler	34
Çözümlü Test - II.....	36
Çözümler	39

2. BÖLÜM: İLKOKULDA DRAMA

DRAMA	41
Eğitimde Dramanın Kısa Tarihçesi.....	41
Temel Kavramlar.....	42
YARATICI DRAMA.....	42
Drama ve Oyun Arasındaki Farklar	44
PSİKODRAMA	45
SOSYODRAMA	45
Dramanın Ögeleri	46
Drama için Öğretmen Yeterlikleri	47
Drama Teknikleri.....	52
KAYNAKÇA	60
ÇÖZÜMLÜ TEST	61
ÇÖZÜMLER	65

3. BÖLÜM: TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ İLE GELİŞTİRİLEN 2024 EĞİTİM PROGRAMLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	67
Modelde Öğrenme-Öğretme Yaşantıları	70
Programlar Arası Bileşenler.....	77
KAYNAKÇA	87
ÇÖZÜMLÜ TEST	89
ÇÖZÜMLER	92

4. BÖLÜM: İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ

İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ.....	93
Birinci Sınıf Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri ve İlk Okuma Yazma Öğretimi	93
İlk Okuma Yazmaya Öğretiminde Etkili Olan Faktörler	93
Cumhuriyet Dönemi'nde İlk Okuma Yazma Öğretimi.....	96
1924 İlkokul Programı	97
1926 İlkokul Programı	97
1936 İlkokul Programı	97
1948 İlkokul Programı	97
1968 İlkokul Programı	97
1981 İlkokul Programı	97
2005 İlköğretim Türkçe (1-5 Sınıflar) Programı	97
2015 Türkçe Dersi (1-8 Sınıflar) Öğretim Programı	97
Bireşime Dayalı Yöntemler	98
Harf (Alfabe) Tekniği	98
Ses Tekniği	99
Hece Tekniği	99
Ses Temelli Cümle Tekniği.....	99
Çözümlemeye Dayalı Yöntemler	99
Hikâye/Öykü Tekniği	100
Cümle Tekniği	100
Sözcük (Kelime) Tekniği	101
Karma Yöntem.....	101

İlk Okuma Yazma Öğretimi ve Ses Temelli Cümle Yöntemi	101
Birinci ve İkinci Sınıflarda Kullanılacak Defterlerin Özellikleri.....	102
2019 Türkçe Programı'nda Okuma ve Yazma Öğretimi.....	103
2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde İlk Okuma ve Yazma Öğretimi	107
KAYNAKÇA	113
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	114
ÇÖZÜMLER-1	117
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	119
ÇÖZÜMLER-2	121

5. BÖLÜM: TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ.....	122
2005 Sonrası Türkçe Dersi (1 - 4. sınıflar) Öğretim Programı ve Özellikleri.....	122
Öğrenme Alanları.....	123
Frith'in Okuma Gelişimi Sınıflaması	129
Yapılandırmacı Yaklaşım Göre Türkçe Öğretimi..	132
1. Öğrenme.....	132
2. Öğrenme-Öğretme Süreci	133
3. Öğretmenin Rolü.....	133
Türkçe Dersinde Metin İşleme.....	133
Belli Başlı Dinleme, Konuşma, Okuma ve Yazma Türleri	136
Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme	139
2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı Özellikleri ...	141
2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde İlkokul Türkçe Programının Temel Özellikleri	142
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	150
ÇÖZÜMLER-1	154
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	156
ÇÖZÜMLER-2	158

6. BÖLÜM: FEN ÖĞRETİMİ

Fen Bilimleri	159
FEN VE FEN OKURYAZARLIĞI.....	159
FEN VE TEKNOLOJİ OKURYAZARLIĞI	159
FEN, TOPLUM, TEKNOLOJİ VE ÇEVRE	170
FEN BİLİMLERİNE YÖNELİK TUTUMLAR	171
FEN BİLİMLERİ DERSİ GENEL AMAÇLARI.....	171
2006 Fen Bilimleri Programı Temel Özellikleri	172
2013 Fen Bilimleri Programı Genel Özellikleri	173
2018 Fen Bilimleri Programı Özellikleri.....	175
KAVRAM ÖĞRETİMİ	179
Kavram Geliştirme Süreçleri	179
Kavram Haritaları	181
Kavram Ağları	182
Zihin Haritaları	182
Bilgi Haritası.....	182
Anlam Çözümleme Tabloları.....	183
Vee Diyagramları	183
ÖĞRETİM MODELLERİ.....	186
Sorgulamaya Dayalı Öğrenme	186
Probleme Dayalı Öğrenme	189
Proje Tabanlı Öğrenme.....	191
Öğrenme Döngüsü (5E Öğrenme Modeli).....	192
FEN ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	194
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde İlkokul Fen Bilimleri Öğretim Programı	204
KAYNAKÇA	222
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	223
ÇÖZÜMLER-1	227
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	229
ÇÖZÜMLER-2	231

7. BÖLÜM: İLKOKULDA MATEMATİK ÖĞRETİMİ

MATEMATİK NEDİR?	232
Matematiğin Temel Elemanları	232
MATEMATİĞİ ÖĞRENME VE ÖĞRETME	233
Davranışçı Yaklaşım	233
Bütünlükçü (Gestaltçı) Yaklaşım	233
Fonksiyonalist Yaklaşım	234
Bilişsel Gelişmeci Yaklaşım	234
Yapılandırmacı Yaklaşım	234
Buluş Yoluyla Öğrenme	234
Tam Öğrenme	235
Bilgi-İşlem Yaklaşımı	235
Anlamalı Öğrenme (Sunuş Yoluyla Öğretim).....	235
GERÇEKÇİ MATEMATİK EĞİTİMİ	236
Çoklu Zekâ Kuramı	236
Öğrenme Stilleri	236
MATEMATİK ÖĞRETİMİ YÖNTEMLERİ	236
İLKOKUL MATEMATİK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI	237
2004 Programının Özellikleri	238
MATEMATİK EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARI	239
PROBLEM ÇÖZME	242
MATEMATİK EĞİTİMİNDE PROBLEM ÇÖZME	247
DOĞAL SAYILAR VE DÖRT İŞLEM ÖĞRETİMİ	247
DOĞAL SAYILARIN ÖĞRETİMİ	248
İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı'nda Doğal Sayılar Alt Öğrenme Alanı Kazanımları.....	248
Hazırlık Çalışmaları	250
Bir Basamaklı Doğal Sayıların Öğretimi	251
İki ve Daha Çok Basamaklı Doğal Sayıların Öğretimi	251
DOĞAL SAYILAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN ÖĞRETİMİ	252
DOĞAL SAYILARDA DÖRT İŞLEM ÖĞRETİMİ	252
Toplama İşleminin Öğretimi	253
Çıkarma İşleminin Öğretimi	256
Çarpma İşleminin Öğretimi	259
Bölme İşleminin Öğretimi	262
KESİR SAYILARI VE DÖRT İŞLEM ÖĞRETİMİ	265
GEOMETRİ ÖĞRETİMİ	270
ÖLÇME VE ÖLÇÜLER ÖĞRETİMİ	277
VERİ ÖĞRETİMİ	283
2018 Matematik Programı (1-4. Sınıflar Öğrenme Alanlarının Sınıflara Göre Dağılımı)	285
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı	285

KAYNAKÇA	317
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	318
ÇÖZÜMLER-1	322
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	324
ÇÖZÜMLER-2	326

8. BÖLÜM: HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ	327
Hayat Bilgisi Dersinin İçeriği	327
Hayat Bilgisi Öğretiminin Amaçları	328
DÜNYADA HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	329
TÜRKİYE'DE HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	330
2023 İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ PROGRAMI	331
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ	339
2024 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI	340
KAYNAKÇA	353
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	354
ÇÖZÜMLER-1	356
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	357
ÇÖZÜMLER-2	360

9. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ	362
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR	362
DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER GELENEĞİ	363
TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER GELENEĞİ	365
SOSYAL BİLGİLER VE SOSYAL BİLİMLER	366
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI	366
PROGRAMIN YAPISI	370
BECERİLER	371
KAVRAM ÖĞRETİMİ	377
DEĞER ÖĞRETİMİ	378
ÖĞRENME ALANI	382
Birey ve Toplum	382
Kültür ve Miras	383
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	383
Bilim, Teknoloji ve Toplum	383
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	384
Etkin Vatandaşlık	384

Küresel Bağlantılar	385
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde İlkokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	388
KAYNAKÇA	405
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	406
ÇÖZÜMLER-1	410
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	412
ÇÖZÜMLER-2	414

10. BÖLÜM: DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ	415
4. SINIF ÜNİTE KAZANIM VE AÇIKLAMALARI	418
Günlük Hayattaki Dinî İfadeler	418
Güzel Ahlak	423
Din ve Temizlik	423
Hiz. Muhammed'i Tanıyalım	424
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı	430
KAYNAKÇA	439
ÇÖZÜMLÜ TEST-1	440
ÇÖZÜMLER-1	443
ÇÖZÜMLÜ TEST-2	445
ÇÖZÜMLER-2	447

11. BÖLÜM: MÜZİK ÖĞRETİMİ

MÜZİK ÖĞRETİMİ	448
Müzik Dersi Genel Amaçları	448
Öğretim Programında Müzik Eğitimi Genel Amaçları	448
Müzik Öğretim Programı Temel Özellikleri	448
Temel Beceriler	448
Öğrenme Alanları ve Özellikleri	449
Çocuklar için Şarkı Seçerken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	451
KAYNAKÇA	451
ÇÖZÜMLÜ TEST	452
ÇÖZÜMLER	454

12. BÖLÜM: GÖRSEL SANATLAR

GÖRSEL SANATLAR	455
Görsel Sanatlar Programı'nın Temel Hedefleri	455
Öğrenme Alanları	455
Görsel Tasarım İlkeleri	456
Görsel Sanatlar Eğitiminin İlkeleri	458
Çocuk Resimlerinin Özellikleri	460
Çocuklarda Çizimlerin Gelişim Dönemleri	461
Görsel Sanatlar Programlarında Yer Alan Bazı Çalışmalar veya Teknikler	464
KAYNAKÇA	466
ÇÖZÜMLÜ TEST	467
ÇÖZÜMLER	470

13. BÖLÜM: BEDEN EĞİTİMİ VE OYUN

BEDEN EĞİTİMİ VE OYUN DERSİ ÖĞRETİMİ	472
2018 Beden Eğitimi ve Oyun Programı Genel Amacı	472
Beden Eğitimi ve Oyun Dersinin Temel İlkeleri	472
Öğretim Programı Yapısı	473
Hareket Becerileri ile İlgili Kavramlar	475
Oyun Stratejileri / Taktikleri Geliştirme ve Kullanma Becerisi	477
Kişisel, Sosyal ve Düşünme Becerileri	477
KAYNAKÇA	482
ÇÖZÜMLÜ TEST	483
ÇÖZÜMLER	487

ÇOCUK EDEBİYATI

A. ÇOCUK VE ÇOCUĞUN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Çocuk ve çocuk edebiyatı ile ilgili kaynaklarda çocuk kavramının farklı biçimlerde tanımlandığı görülse de genel anlamda tüm tanımların çocuğun gelişim özellikleri üzerine odaklandığı söylenebilir. Çocuk, Türkçe sözlükte “bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan erkek ya da kız insan” biçiminde tanımlanmaktadır.

İnsanın büyüme ve gelişim özellikleriyle ilgili biyolojik ve psikolojik araştırmalar “bebeklik (0-2 yaş)” ile “ergenlik (13-14 yaş ve üstü)” dönemleri arasında yer alan çocukluk çağına (2-14 veya 2-15) ilk çocukluk (2-6 yaş), ikinci çocukluk (6-10 ya da 6-12 yaş) ve son çocukluk (10-13 veya 12-14 yaş) olarak gruplandırılabilirliğini göstermektedir.

B. GELİŞİMİN TEMEL İLKELERİ

Yapılan araştırmalar, gelişimin kalıtım ve çevre faktörlerinin etkisiyle ve bireysel farklılıklara göre şekillendiğini göstermektedir. Ancak tüm bunlara karşın gelişimin bir takım temel ilkelere dayalı olduğu görülmektedir. Buna göre gelişimin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir:

- Gelişim, dinamik bir olgudur ve süreklilik gösterir.
- Gelişim, genetik ve çevresel değişkenlerin karşılıklı etkileşimine bağlı olarak şekillenir.
- Gelişim genelden özele, bütünden parçaya bir seyir izler.
- Gelişimde bir denge vardır. Gelişimin tüm alanları birbirlerini karşılıklı etkiler.
- Gelişim hızı evrelere göre değişiklik gösterir.
- Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur.
- Gelişim ardışık işleyen düzenli bir süreçtir.
- Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.
- Gelişim bir bütündür.

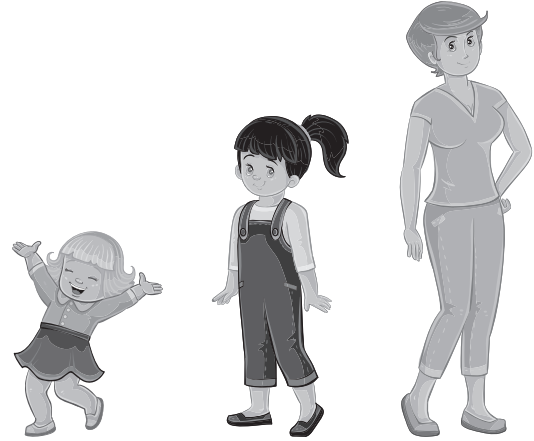
C. ÇOCUĞUN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Çocuklarda gelişimi fiziksel, bilişsel/zihinsel, sosyal ve dil gelişimi gibi başlıklarla ele almak mümkündür. Ancak bu bölümde gelişim ve gelişim kuramlarıyla ilgili çok detaylı bilgi vermek yerine, gelişim ve gelişim özelliklerine kısaca değinilmeye çalışılacaktır.

Fiziksel Gelişim

Çocuklarda fiziksel gelişim belli dönemleri kapsar. Belli dönemlerde hızlı, belli dönemlerde de daha yavaştır. Bu nedenle fiziksel gelişim düzenli değildir.

Fiziksel gelişim temelde bedensel büyüme ile ilgilidir. Yapılan araştırmalar, çocuklarda iki yavaş, iki de hızlı olmak üzere dört belirgin büyüme dönemi olduğunu göstermektedir. Doğum öncesi ve doğum sonrasında ilk altı ayında büyüme hızı yüksektir. Bütün gelişim özelliklerinde olduğu gibi kalıtım ve çevrenin büyümede de etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir.

Bilişsel/Zihinsel Gelişim

Bilişsel gelişim, bireyin çevresindeki dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlayan zihinsel faaliyetlerdir. Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyin çevreyi, dünyayı anlama, düşünme yollarının daha kompleks ve etkili hâle gelme sürecidir. Bu süreç birçok kuramcı ve araştırmacı tarafından da anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Piaget, Bruner ve Vygotsky çocuğun çevresindeki dünyayı farklı yaşlarda nasıl ve neden böyle gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır.

Bilişsel/zihinsel gelişim, burada sözü geçen kuramcılara göre ayrıntılı biçimde ele alınıp değerlendirilmek yerine, genel olarak ve dönemsel bağlamda verilmeye çalışılacaktır.

0-2 Yaş Arası Bilişsel Gelişim: Bebek, doğumunun ilk gününden itibaren doğuştan getirdiği duyuşsal ve hareketşel yetenekleri ile çevresini keşfetmeye başlar. Bu dönemde çocuk nesnelerin değışmezliğini keşfeder.

2-5 Yaş Arası Bilişsel Gelişim: Bu devrede daha önce kazanılan iç temsil süreçleri daha karmaşık ve çok yönlü olmaya başlar. Çocuk bu devrede kelime kullanmaya ve ilkel bir düzeyde ilk olarak bir sembol ile bu sembolün temsil ettiğı nesne arasındaki ilişkiyi anlamaya başlar. Çocuk bu yaşta, nesneleri kategorileştirerek önemli bir işi başarır. Nesnelerin büyüklük, renk, biçim gibi belirli duyuşsal özelliklere göre sınıflandırılması, nesnenin değışmezliğı aşamasından sonra gelişir. Birey beş yaşına ulaştığında bir nesneyi ayrı, bağımsız bir nesne olarak değil, o nesnenin ifade ettiğı sınıfın bir temsilcisi olarak görebilir.

5-12 Yaş Arası Bilişsel Gelişim: Bu dönemde çocuğun bilişsel anlamda kazandıkları üç grupta toplanabilir.

1. Çocuk nesnelerin ve olayların renk, biçim, yükseklik gibi dış duyuşsal özelliklerinin baskısından kurtulup onların, kitle, hacim, sayı gibi iç özelliklerini kavrayabilecek hâle gelir. Bu değışiklikler çocuğun cinsiyet anlayışında, sayı kavramının gelişmesinde, mekân ilişkilerini kavramasında kendini gösterir.
2. Okul çağındaki bir çocuk bir olayı diğer insanın gözüyle görebilmeyi zamanla daha iyi becermeye başlar. Bu dönemde çocuğun düşünce tarzı Piaget'ye göre ego merkezlidir. Ego merkezli olmaktan kurtulup diğer kişinin gözüyle dünyayı görebilmek çocuğun sosyal ilişkilerinde yeni bir aşamaya yol açar.
3. Çocuk, dış dünyadaki nesnelerin yerine kafasında geliştirdiğı semboller ve zihinsel operasyonlar aracılığıyla işlemler yapmaya başlar. Gördüğü nesneleri sınıflar, aralarındaki ilişkileri gözler ve dış dünyada bir değışiklik yapmadan kendi zihin dünyasında o yaşa göre oldukça karmaşık zihinsel etkinliklere ulaşır.

12-18 Yaş Arası Bilişsel Gelişim: Formel operasyonlar evresine gelen bir birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazırdır. Çünkü bilişsel gelişimin en son aşamasına gelmiştir. Formel operasyonlar gelişirken bireyin kişilik yapısı da gelişir ve ahlak anlayışında olduğu kadar kendini algılayışında da temel değışiklikler oluşur. Bu düzeyde çocuk belirli bir sorunu çözebilmek için değışik hipotezler geliştirir ve her hipotezi tek tek dener. Çocuğun düşüncesinde ve sorunlara yaklaşımında bir düzen, formel yapı ve akıl yürütme süreci gelişmiştir.

Çocuk Kitaplarının Çocuğun Bilişsel Gelişimine Etkisi

Çocuk kitaplarının çocuğun bilişsel gelişimine olan etkileri şöyle sıralanabilir:

- Dinleme, taklit etme ve dille ilgili araştırmalar yapmasını sağlar.
- Sözcük dağarcığını zenginleştirir.
- Sıfat, zamir, tekil-çoğul ve olumlu-olumsuz ifadelerin doğru ve yerinde kullanılmasına katkı sağlar.
- Belleğini geliştirir.
- Dikkatini yoğunlaştırır.
- Okumaya karşı ilgi uyandırır.
- Ana dilini kullanma becerisini artırır.
- Çocuk için soyut olan duyduğu bazı kavramlar kitaplardaki görseller yoluyla somutlaşır.
- Kitaptaki resimler çocuğun gördüğü ve tanıdığı nesnelerden yola çıkarak hazırlandığında öğrenmedeki yakından uzağa ilkesi pekişir.
- Kavramları öğrenir.
- Dinleme becerisi gelişir.

Gelişim Dönemlerine Göre Kitaplara Duyulan İlgisi

Okul Öncesi Dönemi: Bu dönem, çocuğun ilk çocukluk dönemi olan 2-6 yaş arası dönemi kapsar.

Çocuklar iki yaşına girdiğinde renkli oyuncaklara ilgi duymaya başlar; tanıdığı varlıkların resmini gördüğünde onlarla ilgili bir şeyler anlatır. Bu yüzden, bu yaşlardaki çocuklara onun dünyasıyla ilgili resimler içeren kitaplar sunulabilir, bu resimler yetişkinler yardımıyla çocuklara yorumlatılabilir.

Çocukların 2-3-4 yaşından itibaren, zihin ve kas eşgüdümü artar ve kendisi de bir şeyler çizmeye başlar. Bu yaş çocuklarına resimli boyama kitapları verilebilir (Bazı araştırmacılar bu yaş grubuna verilecek resimli boyama kitaplarının hazır çizgili resimler içeren kitaplardan oluşmaması gerektiğini, bu durumun onun yaratıcılığını geliştireceğini ileri sürmüştür.

Bu çağın sonuna doğru (4, 5 yaş) çocuklara sayıları ve harfleri tanıtmaya amaçlı kitaplar verilebilir. Bu dönemde, altlarında birer kelime ya da kısa cümleler bulunan resimli kitaplar çocuklara verilmelidir. Yine bu yaş dönemi çocuklarına kahramanları çocuklar ve hayvanlar olan hikâyeler okunabilir.

Masal Çağı: Çocukların, okul öncesi dönemlerini de içine alan ve kesin çizgilerle ayrılmaya da 8, 9 yaşına kadar devam eden dönemdir. Bu yaş dönemi çocuklarında, kız ve erkekler arasında okuma konularında herhangi bir ayrılık yoktur. Bu dönem çocukları masal, efsane türündeki eserlere, kahramanları çocuklar ve hayvanlar olan hikâyelere ilgi duyar. Yine bu yaş grubu çocukları bilgilendirici kitaplara da yönlendirilebilir.

Serüven-Robinson Çağı: Düş ve gerçek arası dönem olarak da adlandırılan bu dönem 8 - 9 yaşlarından başlayıp 10 - 11 yaşlarına kadar olan dönemdir. Kitap seçiminde cinsiyet farkı bu dönemde ortaya çıkmaya başlar. Kızlar ev veya okul hayatıyla ilgili kitaplara ilgi duyarken erkekler macera, kahramanlık, tarih, gezi konulu eserlere ilgi duyar.

Soyut Konulara İlgili Duyma Çağı: Bu dönem, genel olarak, 11 - 12 - 13 yaş dönemidir. Soyut ve duygusal konulara eğilim artar. Konu seçiminde cinsiyet farkı iyice belirginleşir. Kızlar "sevgi, bağlılık, fedakarlık vb." temalı eserlere, erkekler "tarih, kahramanlık" temalı eserlere yönelir.

Sosyal Gelişim

Toplumsal beklentilerine uygunluk gösteren kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen **sosyal gelişme, geniş anlamıyla bireyin doğumundan itibaren başlayan ve onun yaşantısıyla şekillenen bir evreyi kapsar.** Çünkü çocuk sosyal bir çevrede dünyaya gelir ve iletişime geçer. Aile çocuk etkileşimi çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde en önemli faktördür. İletişim kurmak aile ile çocuğun düşüncelerini, toplumsal değerlerini, sosyal hayatı paylaşması sonucunu doğurur.

Çocukluk yıllarında gerekli olan toplumsal gelişimi sağlamamış kişiler, yaşamlarının ileriki dönemlerinde topluma karşı bir takım uyumsuzluklar gösterirler ve çevrelerine zarar verirler. Toplumsal gelişim bakımından normal olan bir kişi, her yaşta çevresindeki diğer insanlarla bir sorun yaşamadan yaşamayı bilir. Öğretmen ve akranları da çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde önemli rol oynarlar.

Çocuk Kitaplarının Çocuğun Sosyal Gelişimine Etkisi

Edebiyat yapıtları yaratıldığı toplumun kültürel ve sosyal değerlerini yansıtır. Masal, öykü, roman gibi yapıtlardaki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadıkları çatışmaları, toplumun benimsemiş ya da karşı çıkması gereken değerlerini, inançlarını okura sezdirir. Edebiyat eserleriyle kurulan bu etkileşimde yazarın biçimlendirdiği öznenin kaynağı da genellikle yaşadığı, var olduğu toplumun değerleriyle beslenir. Böylece bu eserlerle etkileşime geçen çocuk da bu

yolla toplumun özelliklerinin de farkına varır. Dolayısıyla çocuk edebiyatı eserleriyle toplumun örf, adet, gelenek ve görenekleri ile sosyal değerler gibi birçok olgu çocuklara kazandırılmış olur.

ÖABT Çıkış Soru

Edebî eserler, içinden çıktığı çevrenin değerlerini kültür unsurlarını yarattığı kahramanların üzerinden okura yansıtır. Çocukların eserlerle kurduğu etkileşim çocuklara, çevrenin anlaşılması, kabul edilmesi ya da eleştirilip karşı çıkılması gereken değerlerini sezdirir.

Bu parçada çocuk edebiyatının, çocuğun hangi gelişim özelliğine olan katkısından söz edilmektedir?

- A) Dilsel gelişim
- B) Psikolojik gelişim
- C) Kişilik gelişimi
- D) Toplumsal gelişim
- E) Duyuşsal gelişim

Çözüm

Parçada, edebî eserlerin içinden çıktığı çevrenin kültür unsurlarını yansıttığından ve bunların, çocukların çevreyi anlayıp kabul ya da reddetmesine katkı sağladığından söz edilerek çocuk edebiyatının, çocuğun toplumsal gelişimine katkı bulunduğundan söz edilmiştir.

Cevap D

Dil Gelişimi

Çocuktaki zihinsel gelişimin bölümlerinden biri olarak kabul edilen dil gelişimi, çocuk tarafından ilk seslerin çıkarılarak sözcüklerin telaffuz edilmesiyle başlar. Dil gelişimi 2-5 yaşları arasında çok hızlı bir gelişme gösterir. Çocuk bir yaşını doldurduğunda 3-4 sözcükten oluşan cümleler kurmaya başlar ve cümlelerde fiillerin geçmiş, şimdiki ya da gelecek zamanlarını doğru olarak kullanır. Beş yaşına geldiklerinde çocuklar kendi dillerini başarıyla ve gramer kurallarına uygun olarak kullanabilecek beceriyi kazanırlar. Bu yaşlardan itibaren konuştukları dilin hemen hemen tüm inceliklerini kavramış olurlar. Konuşmalarında deyimleri, atasözlerini ve anlatımlarını zenginleştirecek birçok söz dizimini başarıyla kullanabilecek düzeydedirler.

Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil Gelişimine Etkisi

Dil gelişimi çocuğun yaşantısıyla dorudan ilişkilidir. Çocuğun dilsel uyarıcılarla yaşantısı ne kadar zenginse dil edimi ve kullanımı da o derece zengindir. Bu nedenle her türlü çocuk edebiyatı ürününün çocuğun dil gelişiminde olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir. Çocuk okuduğu ya da kendisine okunan kitaplardan yeni sözcükler, deyimler ve yapılar gibi birçok yeni zenginliği edinerek dilini geliştirir.

Duygusal Gelişim

Duygu, bireyin yaşamında bir canlanma, hareketlenme anlamına gelmektedir. Duygular, belli bir uyaran karşısında genellikle güdü ve değerlerle ilişkili olarak belirip çoğu kez süreklilik ve tutarlılık gösteren uyarım biçimidir. Duygular, çocuğun temel gereksinimleri ve bu gereksinimlerin etkisini dışarı yansıtır. Duygular, öğrenme ve olgunlaşmayla birlikte yaşamın her döneminde farklılıklar gösterir.

Çocuk Kitaplarının Çocuğun Duygusal Gelişimine Etkisi

- Her insanın kendine ait ilgi alanı, yeteneği ve becerilerinin olduğunu keşfederek bireysel farklılıklara saygı duymayı öğrenir.
- Benmerkezcilikten kurtularak dünyayı başkaları açısından da görmeye başlar; empati yeteneği geliştirir.
- Kendi bireysel farklılıklarını kabul eder.
- Yaşadığı ve yaşayacağı duygusal olaylarda nasıl davranacağına daha önce okunan hikâyelerle hazırlık yapmış olur.
- Kendi yaşadığı duyguların başkaları tarafından da yaşandığını görerek yalnız olmadığını fark eder.
- Yalnızlıktan kurtulur, kendi başına eğlenceli vakit geçirebilme becerisini kazanır.
- İfade etmekte zorlandığı ve soyut duyguları hikâyeler yolu ile somutlaştırır.
- Öfke, kıskançlık, kaygı, korku gibi duyguları ile yüzleşme, baş etme ve onları ifade etme şansını bulur, böylelikle bu duygularının yaşamını güçleştirmesine izin vermez.
- Sevgi, saygı, hoşgörü, nezaket, empati kurma gibi becerilerini güçlendirerek uzun vadede toplumsal yaşantının daha olumlu hâle gelmesini sağlar.

Kişilik Gelişimi

Kişilik, bir bireyi diğer bireylerden ayıran ve kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan kalıcı tepki ve etkileşim örüntüleridir. İnsanın sosyal, ahlaki, bilişsel ve fiziksel tüm özelliklerini içeren geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsan kişiliğinin kalıtsal eğilimlerden mi oluştuğu, yoksa içinde büyüdüğümüz çevrenin sonucunda mı oluştuğu kişilik kuramcılarının uzun süre tartıştığı bir konu olmuştur. Özellikle biyolojik yaklaşıma göre kalıtım, genler, hormonlar ve beynin yapısı kişilik gelişimini etkilemektedir. Biyolojik faktörlerin yanı sıra beslenme, duyular aracılığıyla elde edilen deneyimler, çocuğun içinde doğduğu aile, ilk yıllarda anne babanın etkisi, ailenin sosyal ilişkileri, ekonomik koşulları, medya, sağlık ve eğitim gibi çevresel etmenler de kişilik gelişimini etkilemektedir.

Çocuk Kitaplarının Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi

- Çocuk kitapları, öncelikle çocuğun kendini tanıması ve değerli bulmasını sağlar.
- Güçlü yönlerini keşfederek geliştirmeyi, zayıf yönleri ile mücadele etmeyi öğretir.
- Çocuk okuduğu kitapta kahramanların yaşantıları ile özdeşim kurar.
- Çocuğun kendisiyle birlikte diğer insanları, doğayı ve yaşamı sevmesini sağlar.
- Öz güveni gelişir.
- Özerklik duygusu gelişir.
- İçinde bulunduğu ortama göre sınırlarını ve kendi sınırlılıklarını keşfeder.
- Karşılaştığı sorunlara uygun çözümler üretebilme becerisi gelişir.
- Çocuğun yaşama, olaylara bakışı genişler, düşünce ve duygu dünyası zenginleşir.
- Çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğa kattıklarıyla çocuk; bağımsız bir birey, insanlarla olan ilişkilerinde başarılı, çözüm üreten, sevgi dolu, girişimci, yaratıcı, kendisiyle ve çevresiyle barışık, dengeli bir insan olma yolunda ilerleyebilir.

D. ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI

Türkçe sözlükte edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı olarak tanımlanmaktadır. O hâlde yukarıda tanımlanan çocuk ve edebiyat kavramlarını birleştiren çocuk edebiyatı “bebeklik ile ergenlik arası gelişme döneminde bulunan bireylerin yararlanması için hazırlanmış sözlü ya da yazılı ürünler” gibi genel bir tanımlama yapılabileceği gibi “**Temel malzemesi dil olan ve bu dil aracılığıyla çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onların**

**ÖABT
2026**

VIDEO DERS
HEDİYELİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

MEB-AGS ÖABT

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

İLKOKULDA TEMEL FEN BİLİMLERİ
KONU ANLATIMLI

Video derslere ve kitabın
baskı tarihinden sonraki
güncellemelere erişebilmek için
QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği İlkokulda Temel Fen Bilimleri Konu Anlatımlı

ISBN978-625-6140-35-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 2025, Ankara

Yayın-Proje: Pegem
Dizgi-Grafik Tasarım: Arzu Orhan Kaya
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız,

Bu kitap, MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Alan Bilgisi Dersi İlkokulda Temel Fen Bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji) bölümündeki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinmeniz ve soruları kolaylıkla çözebilmeniz amacıyla farklı soru çeşitleri ile kendinizi geliştirmeniz sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuzluk etmek için hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek MEB-AGS ÖABT’de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla da önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi yayinevi@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da 0538 594 92 40 numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

PEGEM Akademi

Kitabın içeriği, MEB’in yapacağı program değişikliği veya buna bağlı olarak ÖSYM’nin sınav içeriğinde yapacağı değişiklik durumunda, kitabın dijital hâlinde (aktivasyon geçerlilik süresince) güncellenerek siz değerli adaylara sunulur.

TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

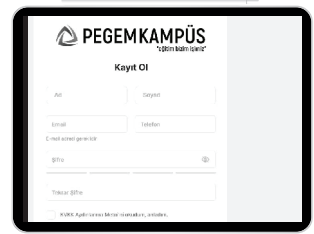

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve içeriklere erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna **arti.pegemkampus.com** yazarak web sitemiz üzerinden üyeliğinizi gerçekleştirebilirsiniz.

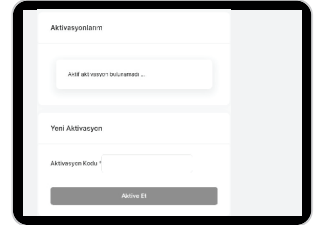

2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan **“Aktivasyonlarım”** sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Yırtmayınız
Kazıyınız

3. Adım Ürünlerim

“Hibrit Kitap” sekmesinden kitabınızın konu anlatımına ve video derslere, **“Ölçme İstasyonu”** sekmesinden konu sonu testlerine erişim sağlayabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2026 tarihine kadar geçerlidir.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

İÇİNDEKİLER

FİZİK

1. Bölüm Fizik Uğraş Alanı.....	1
2. Bölüm Basınç.....	7
3. Bölüm Sıvıların Kaldırma Kuvveti.....	16
4. Bölüm Isı ve Sıcaklık.....	22
5. Bölüm Hareket.....	28
6. Bölüm Yeryüzünde Hareket.....	37
7. Bölüm Dinamik.....	44
8. Bölüm İş, Güç ve Enerji.....	52
9. Bölüm Elektrik.....	61
10. Bölüm Dalgalar.....	75
Kaynakça.....	80

KİMYA

1. Bölüm Madde.....	81
2. Bölüm Atom Yapısı.....	102
3. Bölüm Periyodik Çizelge.....	112
4. Bölüm Bileşikler.....	129
5. Bölüm Kimyasal Tepkimeler.....	143
6. Bölüm Mol Kavramı.....	154
7. Bölüm Stokiyometri.....	166
8. Bölüm Gazlar.....	181
9. Bölüm Çözeltiler.....	201

BİYOLOJİ

1. Bölüm Canlıların Ortak Özellikleri ve Canlıların Temel Bileşenleri.....	230
2. Bölüm Canlıların Çeşitliliği.....	251
3. Bölüm Çevre Bilimi.....	266
4. Bölüm Hücre.....	282
5. Bölüm Hücre Bölünmeleri ve Üreme.....	300
6. Bölüm Kalıtım ve Evrim.....	318
7. Bölüm Fotosentez ve Solunum.....	332
8. Bölüm Bitki Biyolojisi.....	341
9. Bölüm Hayvansal Dokular ve İskelet - Kas Sistemi.....	362
10. Bölüm Dolaşım ve Solunum Sistemi.....	369
11. Bölüm Sindirim ve Boşaltım Sistemi.....	381
12. Bölüm Denetleyici ve Düzenleyici Sistemler ..	391
KAYNAKÇA	406

FİZİĞİN UĞRAŞ ALANI

Doğa olaylarından canlı varlıklarla ilgili olanlar biyolojinin, maddenin yapısal özellikleriyle ilgili olanlar kimyanın, maddenin yapısal özellikleri dışında kalan özel-likler ve bunlar üzerinde gerçekleşen olaylar ise fiziğin konusudur. Fizik yasa ve teorilerinin ifade edilmesinde matematik vazgeçilmez bir dildir. **Fizik**, madde ve enerji arasındaki etkileşimi inceleyen ve doğada gerçekleşen olaylarla ilgili mantıklı açıklamalar üretmeye çalışan uygulamalı bir bilim dalıdır. Bu bilim dalında çalışan bilim insanları fizikçi adını alırlar.

Bir fizikçi, fizik biliminin sınanabilir, sorgulanabilir, yanlışlanabilir ve delillere dayandırılabilir olduğunu bilir. Aynı zamanda bilimsel bir bilginin her zaman mutlak doğru olmadığını unutmadan doğada gerçekleşen olayları inceleyerek bu olayların hem sebeplerini hem de sonuçlarını açıklamaya çalışır. Fizik, insan yaşamının her anında vardır. Bundan dolayı, fiziğin değişik alt alanları vardır. Bu alt alanların neler olduğu ve inceledikleri konular, aşağıda kısaca tanıtılmıştır.

Mekanik

Cisimlerin nasıl hareket ettiklerini ve nasıl etkileştiklerini inceler.

Termodinamik

Enerjinin madde içinde nasıl yayıldığını ve nasıl iletildiğini inceler.

Manyetizma

Dünya'nın manyetik alanını, manyetik maddelerden ve elektrik akımından oluşan manyetik alanı inceler.

Optik

Işıkla ilgili olayları, ışığın saydam ortamlardaki davranışını inceler.

Elektrik

Maddenin yapısındaki elektron ve protonların sahip olduğu elektrik yükleri ile bunların neden olduğu elektriksel alan ve elektriksel kuvveti inceler.

Katı Hâl Fiziği

Yoğun hâldeki maddelerin, elektriksel, manyetik, optik ve esneklik özelliklerini inceler.

Atom Fiziği

Atomların yapısını oluşturan unsurların birbirleriyle nasıl etkileştiğini inceler.

Nükleer Fizik

Atom çekirdeğinin yapısını ve kararsız çekirdeklerin nasıl ışına yaptıklarını inceler.

Örnek

Mekanik	☒	Çekirdekte protonun yer alması
Nükleer fizik	☒	Uçakların uçurulması
Optik	☒	Gökkuşağı
Katı hâl fiziği	☒	Radyasyon
Atom fiziği	☐	

Yukarıda fiziğin alt alanları ile uğraştığı konular verilmiştir.

Buna göre, alt alanlar ile açıklamalar doğru olarak eşleştirildiğinde hangi alt alan boşta kalır?

- A) Mekanik
- B) Nükleer fizik
- C) Optik
- D) Katı hâl fiziği
- E) Atom fiziği

Çözüm:

Uçakların uçurulması mekaniğe, radyasyon nükleer fiziğe, gökkuşağı optiğe çekirdekte protonun yer alması atom fiziğine girer ve katı hâl fiziği boşta kalır.

Cevap D

FİZİĞİN DOĞASI

Gözlem, bir olayla ilgili olarak duyu organları ya da araç ve gereçler kullanılarak yapılan incelemelerdir. Fiziksel bir olay, duyu organlarını güçlendirerek birtakım teknolojik araçlarla gözlenir.

Fizikle ilgili bir olay iki tür gözlem yapılarak incelenir. Bunlardan ilki nitel gözlem, ikincisi ise nicel gözlemdir.

Nitel gözlem, herhangi bir ölçme aracı kullanmadan beş duyu organı kullanılarak yapılan gözlem türüne denir.

Bu gözlemler kesinlik ifade etmez, hata payı çoktur, yanıltıcıdır, güvenilir değildir. Duruma ve kişiye göre değişebilir. Objektif değildir.

Nicel gözlem, duyu organları ile birlikte ölçme araçları da kullanılarak yapılan gözlem türüne denir. Duruma ve kişiye göre değişmez. Bilimsel önem taşır ve güvenilir bir gözlemdir. Bilimde en çok kullanılan gözlem çeşididir.

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi nicel gözleme girmez?

- A) Bileziğin kütlesini eşit kollu terazi kullanarak bulma
- B) Kumaşın boyunu mezura kullanarak bulma
- C) Taşın hacmini su dolu dereceli silindir kullanarak bulma
- D) Suyun sıcaklığını parmağımızı içine sokarak bulma
- E) Afyon ile Ankara arasındaki karayolunun uzunluğunu otomobilin kilometre sayacı ile bulma

Çözüm

A, B, C, E seçeneklerinde duyu organları ile birlikte ölçme araçları da kullanılmıştır. Ancak D seçeneğinde sadece duyu organları kullanılmıştır.

Cevap D

Temel ve Türetilmiş Büyüklükler

Kendi başına ifade edildiğinde bir anlamı olan büyüklüklere **temel büyüklük** denir.

Temel Büyüklük

Büyüklük	Sembolü	Birimi	Ölçüm Aleti
Kütle	m	kilogram (kg)	Eşit kollu terazi
Zaman	t	saniye (s)	Kronometre
Uzunluk	ℓ	metre (m)	Metre
Sıcaklık	T	kelvin (K)	Termometre
Işık şiddeti	I	candela (cd)	Fotometre
Akım şiddeti	i	Amper (A)	Ampermetre
Madde miktarı	A	Mole (mol)	

Türetilmiş Büyüklükler

Büyüklük	Sembolü	Birimi
Ağırlık	G	Newton
Kuvvet	F	Newton
Enerji	E	Joule
Güç	P	$\frac{\text{joule}}{\text{saniye}}$
İvme	a	$\frac{\text{metre}}{\text{saniye}^2}$
Hız	v	$\frac{\text{metre}}{\text{saniye}}$
Basınç	P	$\frac{\text{Newton}}{\text{metre}^2}$

Ölçmede Hata

Ölçme sonuçlarının gerçek değerden farklı olması, ölçmede hata yapıldığı anlamına gelir. Ölçüm sonucu ile gerçek değer arasındaki farka **ölçmede hata** denir. Bu hataların kaynağı ölçme yöntemi, ölçümü yapan kişi, ölçme aracı ve ölçümün yapıldığı ortamdır kaynaklanabilir.

Örnek

Ölçüm sonucu ile gerçek değer arasındaki hatanın kaynağı aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) Ölçme aracı
- B) Ölçme yöntemi
- C) Ölçümü yapan kişi
- D) Ölçümün birden fazla yapılması
- E) Ölçümün yapıldığı ortam

Çözüm:

Ölçümün birden fazla yapılması ölçmedeki hata payını azaltır. Dolayısıyla ölçümün birden fazla yapılması ölçmede hatanın kaynağı olamaz.

Cevap D

Skaler ve Vektörel Büyüklükler

Birim ve sayı kullanılarak tanımlanabilen büyüklüklere **skaler büyüklük** denir. Fizikte, enerji, zaman, güç, ısı, kütle, hacim, özkütle, sıcaklık vb. büyüklükler skaler büyüklüktür.

Birim ve sayıya ilave olarak bir yöne de sahip olan büyüklükler ise **vektörel büyüklük** olarak adlandırılır. Hız, ivme, yer değiştirme, kuvvet, ağırlık, momentum vb. büyüklükler vektörel büyüklüklere örnektir.

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi vektörel bir büyüklüktür?

- A) Güç
- B) Enerji
- C) Sıcaklık
- D) Hız
- E) Kütle

Çözüm:

Vektörel büyüklükler birim ve sayı yanında yöne de sahip olan büyüklüklerdir. Güç, enerji, sıcaklık ve kütle sadece birim ve sayı ile ifade ediliyor. Hız ise birim ve sayı yanında yöne de sahiptir.

Cevap D

Bilimsel Teori ve Yasa

Bilimsel bilgi türleri olarak bilinen "**teori**" ve "**yasa**"lar birbirinden oldukça farklı kavramlardır.

Bilimsel teori, gözlenen bir doğa olayıyla ilgili genellemelerin açıklamasıdır. Büyük patlama ve atomun yapısıyla ilgili teoriler, bilimsel teoriye örnektir.

Bilimsel yasa ise doğruluğu kanıtlanmış varsayımlar olarak tanımlanabilir. Bilimsel yasalara kütle çekim, kütle ve enerjinin korunumu örnek olarak verilebilir.

Bilimsel yasa ve teoriler mutlaka deneysel desteğe sahip olmalıdır. Fakat bu şekilde de olsa bilimsel teoriler asla yasa olmaz. Bilimsel yasaların teorilerden daha üst düzey bilgi oldukları ve bilimsel teorilerin daha fazla deneysel destek buldukça bilimsel yasa oldukları yönündeki bilgiler, kesinlikle yanlıştır.

Örnek

1. Coulomb...
2. Büyük patlama...
3. Enerjinin korunumu...
4. Modern atom...
5. Eylemsizlik...
6. Elektromanyetik...

Yukarıda sıralanan yasa ve teorilerin tamamlanmasının sayısal dağılımı aşağıdakilerden hangisidir?

	<u>Yasa</u>	<u>Teori</u>
A)	3	3
B)	4	2
C)	2	4
D)	1	5
E)	5	1

Çözüm

Coulomb yasası, enerjinin korunumu yasası, eylemsizlik yasası, büyük patlama teorisi, modern atom teorisi, elektromanyetik teorisi.

Buna göre yukarıda 3 yasa, 3 teori vardır.

Cevap A

ÇÖZÜMLÜ TEST

1. Fizik bilimi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sınanabilir.
B) Delillere dayandırılabilir.
C) Sorgulanamaz.
D) Yanlışlanabilir.
E) Gözlem ve deneylere dayandırılabilir.

2. Fiziğin uğraş alanına;

- I. Doğa olayları
II. Canlıların üremesi
III. Atomun yapısı

verilenlerden hangileri girer?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

3. Fiziğin alt alanları ile açıklamaları verilmiştir.

Katı hâl fiziği	☐	Atomların yapısını oluşturan unsurların nasıl etkileştiğini inceler.
Nükleer fizik	☐	Cisimlerin nasıl hareket ettiklerini ve nasıl etkileştiklerini inceler.
Atom fiziği	☐	Yoğun hâldeki maddelerin elektriksel manyetik esneklik ve optik özelliklerini inceler.
Mekanik	☐	Enerjinin madde içinde nasıl yayıldığını ve iletildiğini inceler.
Termodinamik	☐	

Alt alanlar ile açıklamalar doğru olarak eşleştirildiğinde hangi alt alan boşta kalır?

- A) Katı hâl fiziği
B) Nükleer fizik
C) Atom fiziği
D) Mekanik
E) Termodinamik

4.

- I. Temel büyüklükler, kendi başına ifade edildiğinde anlamı olan büyüklüklerdir.
II. Skaler büyüklükler, birim ve sayı kullanılarak tanımlanabilen büyüklüklerdir.
III. Vektörel büyüklükler, birim ve sayının yanında yöne de sahip olan büyüklüklerdir.

Yukarıdaki yargılardan hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

5. Aşağıdakilerden hangisi temel büyüklüklerden biri değildir?

- A) Madde miktarı
B) Akım şiddeti
C) Işık şiddeti
D) Kütle
E) Hacim

6. Aşağıdaki temel büyüklüklerle ilgili ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Işık yılı uzunluk birimidir.
B) SI birim sisteminde sıcaklık birimi Kelvin'dir.
C) 1 amper 100 desiamperdir.
D) Kütle eşit kollu terazi ile ölçülür.
E) Işık şiddeti skaler büyüklüktür.

7. Aşağıdakilerden hangisi hem türetilmiş hem de vektörel bir büyüklüktür?

- A) Güç B) Sürat C) Kuvvet
D) Enerji E) Potansiyel farkı

**ÖABT
2026**

VIDEO DERS
HEDİYELİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

MEB-AGS ÖABT

**SINIF
ÖĞRETMENLİĞİ**

İLKOKULDA TEMEL MATEMATİK

KONU ANLATIMLI

Video derslere ve kitabın
baskı tarihinden sonraki
güncellemelere erişebilmek için
QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği İlkokulda Temel Matematik Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6140-35-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 2025, Ankara

Yayın-Proje: Pegem
Dizgi-Grafik Tasarım: İlknur Öztürk
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız,

Bu kitap, MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Alan Bilgisi Dersi İlkokulda Temel Matematik bölümündeki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinmeniz ve soruları kolaylıkla çözebilmeniz amacıyla farklı soru çeşitleri ile kendinizi geliştirmeniz sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuzluk etmek için hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek MEB-AGS ÖABT’de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla da önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi yayinevi@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da 0538 594 92 40 numarasına WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

PEGEM Akademi

Kitabın içeriği, MEB’in yapacağı program değişikliği veya buna bağlı olarak ÖSYM’nin sınav içeriğinde yapacağı değişiklik durumunda, kitabın dijital hâlinde (aktivasyon geçerlilik süresince) güncellenerek siz değerli adaylara sunulur.

TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

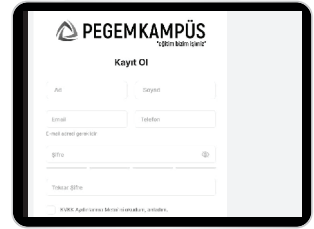

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve içeriklere erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna **arti.pegemkampus.com** yazarak web sitemiz üzerinden üyeliğinizi gerçekleştirebilirsiniz.

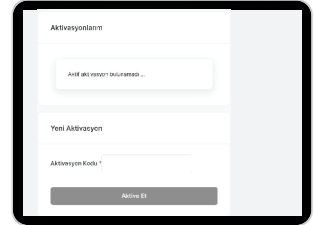

2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan **“Aktivasyonlarım”** sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Yırtmayınız
Kazıyınız

3. Adım Ürünlerim

“Hibrit Kitap” sekmesinden kitabınızın konu anlatımına ve video derslere, **“Ölçme İstasyonu”** sekmesinden konu sonu testlerine erişim sağlayabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2026 tarihine kadar geçerlidir.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

İÇİNDEKİLER

MATEMATİK

1. BÖLÜM: KÜMELER

Kümelerin Gösterilişi.....	3
1. Ortak Özellik Yöntemi	3
2. Liste Yöntemi	3
3. Venn Şeması Yöntemi	3
4. Boş Küme	3
5. Alt Küme	3
Evrensel Küme	5
Kümenin Tümleyeni.....	5
Özellikler	5
Kümelerin Kesişimi	5
Kümelerin Birleşimi.....	6
Kesişim ve Birleşimin Özellikleri	6
İki Küme Farkı	6
Özellikler	7
Çözümlü Test	8
Çözümler	10

2. BÖLÜM: SAYILAR

Rakam	12
Sayı	12
Doğal Sayılar	12
Tam Sayılar	13
Rasyonel Sayılar.....	13
İrrasyonel (Rasyonel Olmayan) Sayılar	13
Tek ve Çift Sayılar	13
Pozitif ve Negatif Sayılar.....	14
Ardışık Sayılar.....	14
Asal Sayılar	15
Asal Çarpanlarına Ayırma.....	15
Aralarında Asal Sayılar	16
Çözümlü Test	18
Çözümler	20

3. BÖLÜM: BASAMAK KAVRAMI VE TABAN ARİTMETİĞİ

Taban Aritmetiği.....	21
10 Tabanındaki Bir Sayının Herhangi Bir Tabanda Yazılması.....	22
Herhangi Bir Tabandaki Sayının Başka Bir Tabanda Yazılımı.....	22
a Tabanındaki Sayının a^n Tabanındaki Yazılımı.....	22
Herhangi Bir Tabana Göre İşlemler	23
Çözümlü Test	24
Çözümler	26

4. BÖLÜM: BÖLME, BÖLÜNEBİLME, EBOB - EKOK

Bölme ve Kalan Özellikleri.....	28
Bölünebilme Kuralları	28
2 ile Bölünebilme.....	28
3 ile Bölünebilme.....	28
4 ile Bölünebilme.....	28
5 ile bölünebilme	29
7 ile Bölünebilme.....	29
8 ile Bölünebilme.....	29
9 ile Bölünebilme.....	29
11 ile Bölünebilme.....	29
EBOB - EKOK	30
Çözümlü Test	32
Çözümler	34

5. BÖLÜM: ÜSLÜ VE KÖKLÜ İFADELER

Üslü İfadeler	36
Özellikler	36
Köklü İfadeler.....	39
Özellikler	39
Çözümlü Test	42
Çözümler	44

6. BÖLÜM: ORAN - ORANTI

Oran	46
Orantı.....	46
Özellikler	46
Orantı Çeşitleri.....	47
1. Doğru Orantı	47
2. Ters Orantı	47
3. Bileşik Orantı.....	47
Aritmetik Ortalama.....	48
Geometrik Ortalama	48
Harmonik Ortalama	48
Dördüncü Orantılı	48
Çözümlü Test	49
Çözümler	51

7. BÖLÜM: ÇARPANLARINA AYIRMA VE ÖZDEŞLİKLER

Dağılma Özelliği	53
Ortak Çarpan Parantezine Alma.....	53
Gruplandırma	53
Özdeşlikler.....	53
1. İki Kare Farkı.....	53
2. Tam Kare.....	54
3. Küp Açılımı.....	55
4. İki Küp Toplamı ve Farkı	55
5. Üç Terimli İfadeler	55
Sadeleştirme.....	55
Çözümlü Test	57
Çözümler	59

8. BÖLÜM: BİRİNCİ DERECEDEKİ BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEMLER

Birinci Dereceden İki Bilinmeyenli Denklem Sistemleri.....	61
1. Yok Etme Metodu.....	61
2. Yerine Koyma Metodu.....	62
Çözümlü Test	63
Çözümler	65

9. BÖLÜM: PROBLEMLER

1. Sayı, Kesir Problemleri	67
Çözümlü Test	71
Çözümler	73
2. Yaş Problemleri	75
Çözümlü Test	77
Çözümler	79
3. İşçi Problemleri	82
Çözümlü Test	84
Çözümler	86
4. Hareket Problemleri.....	89
Çözümlü Test	91
Çözümler	93
5. Yüzde Problemleri	96
Çözümlü Test	98
Çözümler	100
6. Karışım Problemleri.....	102
Çözümlü Test.....	104
Çözümler	106

10. BÖLÜM: İKİNCİ DERECEDEN DENKLEM VE EŞİTSİZLİK

İkinci Dereceden Denklem	
Köklerinin Bulunması.....	108
1. Çarpanlara Ayırma Yöntemi.....	108
2. Diskriminant Yöntemi.....	108
İkinci Dereceden Denklem Kökleri	
ile Katsayıları Arasındaki Bağlılıklar.....	109
Kökleri Bilinen İkinci Dereceden	
Denklemin Yazılımı.....	110
İkinci Dereceden Eşitsizlikler.....	110
Birinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Eşitsizlikler.....	111
İkinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Eşitsizlikler.....	111
Tablo Çizimi.....	112
Eşitsizlik Sistemleri.....	114
İkinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Denklemi	
Çözmeden Köklerin İşaretinin İncelenmesi.....	115
İkinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Denklem	
Köklerinin Bir Reel Sayı ile Karşılaştırılması.....	116
Çözümlü Test.....	117
Çözümler.....	119

11. BÖLÜM: BAĞINTI VE FONKSİYON

Sıralı İkili.....	121
Sıralı İkiliğin Eşitliği.....	121
İki Kümenin Kartezyen Çarpımı.....	121
Kartezyen Çarpımının Özellikleri.....	122
Analitik Düzlem (Dik Koordinat Sistemi).....	122
Bağıntı.....	123
Bağıntı Sayısı.....	123
Bağıntının Tersisi.....	124
Bağıntının Grafiği.....	125
Bağıntının Özellikleri.....	125
Denklik ve Sıralama Bağlılığı.....	128
Fonksiyon.....	129
Fonksiyonun Grafiği.....	131
Fonksiyon Çeşitleri.....	132
Fonksiyon Sayısı.....	134
Bir Fonksiyonun Tersisi.....	134
Fonksiyonların Bileşkesi.....	137
Fonksiyonlarda Dört İşlem.....	137
Permütasyon Fonksiyon.....	137
Tek ve Çift Fonksiyon.....	140
İki Fonksiyonun Birbiri Cinsinden İfadesi.....	140
Grafik Okuma.....	141
Çözümlü Test.....	142
Çözümler.....	144

12. BÖLÜM: İŞLEM VE ÖZELLİKLERİ

İşlem.....	146
İşlemin Özellikleri.....	146
a) Kapalılık Özelliği.....	146
b) Değişme Özelliği.....	147
c) Birleşme Özelliği.....	147
d) Dağılım Özelliği.....	148
e) Birim (Etkisiz) Eleman.....	148
f) Ters eleman.....	148
g) Yutan Eleman.....	149
Grup.....	150
Çözümlü Test.....	151
Çözümler.....	153

GEOMETRİ

1. BÖLÜM: DOĞRUDA AÇI-ÜÇGEN

Doğruda Açı.....	156
Üçgen.....	156
Cevaplı Test - I.....	161
Cevaplı Test - II.....	163
Cevaplı Test - III.....	165
Cevaplı Test - IV.....	167

2. BÖLÜM: ÇOKGENLER

Çokgen.....	169
Dörtgen.....	170
Paralelkenar.....	170
Dikdörtgen.....	171
Eşkenar Dörtgen.....	171
Kare.....	171
Deltoit.....	171
Yamuk.....	171
Cevaplı Test - I.....	173
Cevaplı Test - II.....	175

3. BÖLÜM: ÇEMBER VE DAİRE

Çemberde Açılar.....	177
Çemberde Uzunluk.....	178
Ortak Dış ve İç Teğet.....	179
Kiriş.....	179
Daire.....	179
Cevaplı Test - I.....	180

4. BÖLÜM: NOKTANIN VE DOĞRUNUN ANALİTİĞİ

Noktanın Analitik İncelenmesi.....	183
Analitik Düzlem.....	183
İki Nokta Arasındaki Uzaklık.....	183
Doğrusal Noktalar.....	184
Bir Doğru Parçasının Orta Noktasının Koordinatlarının Bulunması.....	184
Paralelkenar Köşe Noktalarının Koordinatlarının Bulunması.....	184
Doğrusal Olmayan Noktalar.....	184
Doğrunun Analitik İncelenmesi.....	185
İki Noktası Bilinen Doğrunun Denklemi.....	185
Denklemi Bilinen Doğrunun Eğimi.....	186
Doğrunun Denklemleri.....	186
Özel Doğrular.....	187
İki Doğrunun Birbirine Göre Durumları.....	187
Doğrusal Denklem Sistemleri.....	187
Doğru Demeti.....	188
Bir Noktanın Bir Doğruya Olan Uzaklığı.....	188
Paralel İki Doğru Arasındaki Uzaklık.....	188
Simetriler.....	188
Noktanın Simetriği.....	188
Doğrunun Simetriği.....	191
Eşitsizlikler.....	192
Cevaplı Test.....	193

5. BÖLÜM: KATI CİSİMLER

Katı Cisimler.....	195
Cevaplı Test.....	196
Çıkmış Sorular.....	199
Çözümler.....	200

KÜMELER

Küme kavramının tanımı olmamakla beraber, belli (iyi tanımlanmış) öğelerden meydana gelmiş anlamlı nesneler topluluğudur.

Bir kümeyi meydana getiren öğelerin her birine kümenin elemanı denir ve " $\in$ " sembolü ile gösterilir. Kümeye ait olmayan elemanlar " $\notin$ " elemanı değil sembolü ile gösterilir.

Bir A kümesinin eleman sayısı $s(A)$ ile gösterilir.

Küme içerisinde tekrarlı eleman bulunmaz. Kümenin elemanlarının, küme içerisinde yer değiştirmesi kümeyi değiştirmez.

Kümelerin Gösterilişi

1. Ortak Özellik Yöntemi

Kümenin elemanlarının ortak özelliklerini belirterek küme ifade edilir.

Örnek

i. A kümesi, mutlak değerce 6'dan küçük tam sayıların kümesi ise

$$A = \{x: |x| < 6, x \in \mathbb{Z}\}$$

ii. B kümesi, ardışık tek sayıların kümesi ise

$$B = \{x: x = 2n - 1, n \in \mathbb{Z}\} \text{ ile gösterilir.}$$

2. Liste Yöntemi

Kümenin elemanları, $\{ \}$ sembolünün içine birbirlerinden virgülle ayrılarak yazılır.

Örnek

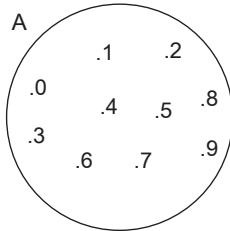
A kümesi bir basamaklı tek doğal sayılar ise $A = \{1, 3, 5, 7, 9\}$ ile gösterilir.

3. Venn Şeması Yöntemi

Kümenin elemanları, kapalı bir eğri içinde, elemanların yanına nokta konularak yazılır.

Örnek

A kümesi, rakamların oluşturduğu küme ise

şeklinde gösterilir.

4. Boş Küme

Hiçbir elemanı olmayan kümeye boş küme denir. Boş küme, $\{ \}$ veya $\emptyset$ şeklinde gösterilir.

Örnek

$A = \{x: x^2 + 4 = 0, x \in \mathbb{R}\}$ kümesi $x^2 + 4 > 0$ olduğundan boş kümedir.

$$A = \{ \} \text{ veya } A = \emptyset, s(A) = 0 \text{ 'dır.}$$

5. Alt Küme

A ve B iki küme olmak üzere, B kümesinin her elemanı A kümesinin de elemanı ise B kümesi A kümesinin alt kümesidir veya A kümesi B kümesini kapsar denir.

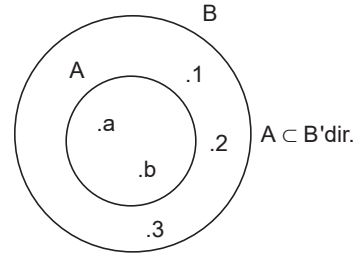
$B \subset A$ veya $A \supset B$ şeklinde gösterilir.

$\subset$: alt küme sembolü

$\supset$: kapsar sembolü

Örnek

i.

ii. $A = \{1, 2, 3\}$ kümesinin alt kümeleri

$\{1\}, \{2\}, \{3\}, \{1, 2\}, \{1, 3\}, \{2, 3\}, \{1, 2, 3\}, \{ \}$ olmak üzere, 8 tanedir.

i. Her küme kendisinin alt kümesidir. $A \subset A$

ii. Boş küme, her kümenin alt kümesidir. $\emptyset \subset A$

Not!

Alt Küme Sayısı

n elemanlı bir kümenin alt kümelerinin sayısı 2^n dir.

Örnek

$$A = \{a, 1, \{1\}, 2, \{1, 2\}, \emptyset, 7\}$$

kümesinin kaç tane alt kümesi vardır?

- A) 16 B) 32 C) 64
D) 128 E) 256

Çözüm

A kümesi 7 elemanlı bir küme olduğundan alt küme sayısı $2^7 = 128$ 'dir.

Cevap D

Örnek

$$A = \{1, 2, 3, 4, 5, 6\}$$

kümesinin alt kümelerinin kaç tanesinde 1 elemanı bulunur, 2 elemanı bulunmaz?

- A) 8 B) 16 C) 24
D) 32 E) 48

Çözüm

Alt kümelerin içinde 2 elemanın bulunması istenmiyorsa 2, kümeden atılır, 1 elemanı bulunacak ise 1 kümeden çekilir ve kalan $\{3, 4, 5, 6\}$ elemanları ile $2^4 = 16$ tane alt küme yazılır. Bu alt kümelerin içine 1 elemanı dâhil edildiğinde, alt küme sayısı değişmez. O hâlde 16 alt kümede 1 bulunur, 2 bulunmaz.

Cevap B

n elemanlı bir kümenin r elemanlı alt kümelerinin sayısı n 'nin r 'li kombinasyonu ile bulunur. n 'nin r 'li kombinasyonu

$$C(n, r) = \binom{n}{r} = \frac{n!}{(n-r)! \cdot r!} \text{ 'dir.}$$

i. $\binom{n}{0} = \binom{n}{n} = 1$

ii. $\binom{n}{1} = \binom{n}{n-1} = n$

iii. $\binom{n}{r} = \binom{n}{k} \Rightarrow n = r + k$ veya $r = k$ 'dir.

iv. $\binom{n}{0} + \binom{n}{1} + \binom{n}{2} + \dots + \binom{n}{n} = 2^n$ 'dir.

v. $\binom{n-1}{r-1} + \binom{n-1}{r} = \binom{n}{r}$

Not!

Örnek

$$A = \{a, b, c, d, e\}$$

kümesinin üç elemanlı alt kümelerinin kaçında a bulunur?

- A) 24 B) 18 C) 12
D) 8 E) 6

Çözüm

a elemanı alt kümelerde bulunacak ise a kümeye yerleştirilir ve diğer 4 elemandan a'nın yanına herhangi 2 eleman seçilir.

$$\binom{4}{2} = \frac{4!}{2! \cdot 2!} = \frac{24}{2 \cdot 2} = 6 \text{ 'dır.}$$

Cevap E

Örnek

$$A = \{a, b, c, d, e\}$$

kümesinin üç elemanlı alt kümelerinin kaçında a bulunur, b bulunmaz?

- A) 24 B) 18 C) 12 D) 6 E) 3

Çözüm

Alt kümelerde a bulunacak, b bulunmayacak ise a kümeye yerleştirilip b kümeden atıldığında kalan 3 elemandan a'nın yanına 2 eleman seçilir.

$$\binom{3}{2} = \frac{3!}{2! \cdot 1!} = \frac{6}{2} = 3 \text{ 'tür.}$$

Cevap E

Özalt Küme

Bir kümenin kendisinden farklı alt kümelerine o kümenin özalt kümeleri denir.

Örnek

$A = \{a, b\}$ kümesinin özalt kümeleri; $\{a\}, \{b\}, \emptyset$ olmak üzere 3 tanedir.

Özalt Küme Sayısı

n elemanlı bir kümenin özalt kümelerinin sayısı $2^n - 1$ 'dir.

Örnek

Bir kümenin alt kümelerinin ve özalt kümelerinin eleman sayıları toplamı 31 olduğuna göre, bu kümenin 2 elemanlı alt kümelerinin sayısı kaçtır?

- A) 4 B) 6 C) 8 D) 12 E) 16

Çözüm

Küme n elemanlı olsun.

$$\begin{aligned} \text{O hâlde } 2^n + (2^n - 1) &= 31 \Rightarrow 2 \cdot 2^n = 32 \\ &\Rightarrow 2^n = 16 \\ &\Rightarrow n = 4 \text{ tür.} \end{aligned}$$

4 elemanlı kümenin 2 elemanlı alt kümelerinin sayısı

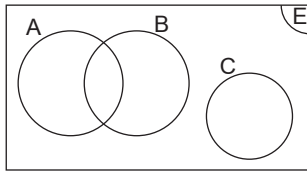
$$\binom{4}{2} = \frac{4!}{2! \cdot 2!} = \frac{24}{4} = 6 \text{ dir.}$$

Cevap B

Evrensel Küme

Tüm kümeleri kapsayan ve üzerinde işlem yapılabilen en geniş kümeye evrensel küme denir ve E ile gösterilir.

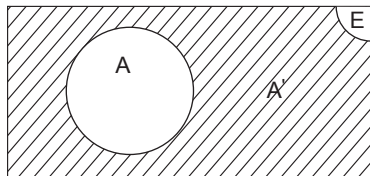
Örnek

Kümenin Tümlenyeni

A kümesi, E evrensel kümesinin alt kümesi olsun. Evrensel kümeye ait olup, A kümesine ait olmayan elemanların kümesine A'nın tümlenyeni denir ve A^1 , A^c , $\bar{A}$ ile gösterilir.

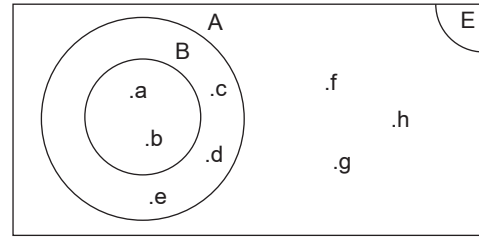
$A^1 = \{x: x \in E \text{ ve } x \notin A\}$ ile gösterilir.

Özellikler

- $E^1 = \emptyset$
- $\emptyset^1 = E$
- $(A^1)^1 = A$
- $A \cup A^1 = E$
- $A \cap A^1 = \emptyset$
- $A \subset B \Rightarrow B^1 \subset A^1$
- $s(A) + s(A^1) = s(E)$

Örnek

$$A^1 = \{f, g, h\}$$

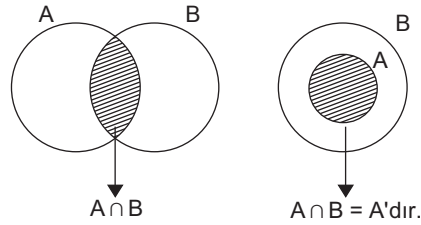
$$B^1 = \{c, d, e, f, g, h\}$$

$$A^1 \subset B^1 \text{ ve } B \subset A \text{ dir.}$$

Kümelerin Kesişimi

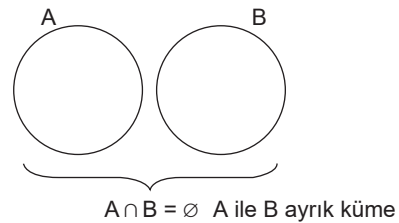
A ve B iki küme olmak üzere, A'nın ve B'nin ortak elemanlarının oluşturduğu kümeye A kesişim B kümesi denir ve $A \cap B$ ile gösterilir.

$$A \cap B = \{x: x \in A \text{ ve } x \in B\} \text{ 'dir.}$$

A ile B'nin kesişimi boş küme ise A ile B'ye ayrık kümeler denir.

$$A \cap B = \emptyset \Rightarrow A \text{ ile } B \text{ ayrık kümelerdir.}$$

Not!

**ÖABT
2026**

VIDEO DERS
HEDİYELİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

MEB-AGS ÖABT

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ
TÜRKİYE COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ
KONU ANLATIMLI

Video derslere ve kitabın
baskı tarihinden sonraki
güncellemelere erişebilmek için
QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Türk Tarihi ve Kültürü, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6140-35-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 2025, Ankara

Proje-Yayın: Pegem
Dizgi-Grafik-Tasarım: İlknur Öztürk
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız,

Bu kitap, MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Alan Bilgisi Testi (Türk Tarihi ve Kültürü, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği) kapsamındaki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinme ve geliştirme sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuz olarak hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek MEB-AGS ÖABT'de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir. Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir.

Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi yayinevi@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da 0538 594 92 40 numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

PEGEM Akademi

Kitabın içeriği, MEB'in yapacağı program değişikliği veya buna bağlı olarak ÖSYM'nin sınav içeriğinde yapacağı değişiklik durumunda, kitabın dijital hâlinde (aktivasyon geçerlilik süresince) güncellenerek siz değerli adaylara sunulur.

TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

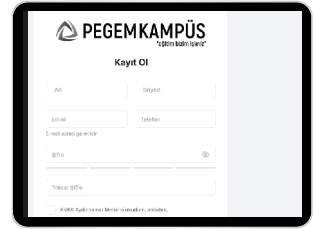

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve içeriklere erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna **arti.pegemkampus.com** yazarak web sitemiz üzerinden üyeliğinizi gerçekleştirebilirsiniz.

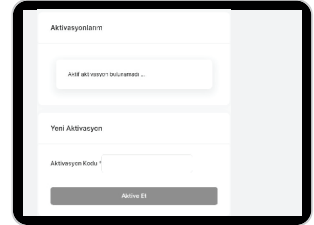

2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan **“Aktivasyonlarım”** sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Yırtmayınız
Kazıyınız

3. Adım Ürünlerim

“Hibrit Kitap” sekmesinden kitabınızın konu anlatımına ve video derslere, **“Ölçme İstasyonu”** sekmesinden konu sonu testlerine erişim sağlayabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2026 tarihine kadar geçerlidir.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

İÇİNDEKİLER

TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

1. BÖLÜM: TÜRK SİYASİ TARİHİ

Genel Türk Tarihi	2	1924 Anayasası'nın Kabul Edilmesi	70
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi	2	Halifelğin Kaldırılması	71
İslamiyet'ten Önceki Türk Devletleri	3	Şeriye ve Evkaf Vekaleti'nin Kaldırılması (3 Mart 1924)	71
Türk İslam Tarihi	8	Ordunun Siyasetten Ayrılması	71
Anadolu'da Kurulan İlk Türk Devletleri	11	Atatürk Dönemi Siyasi Partiler ve Çok Partili Hayata Geçiş Çabaları	71
Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devlet- leri	17	Cumhuriyet Halk Fırkası	72
Osmanlı Devleti	21	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası.....	72
Beylikten Devlete (1302-1453)	21	Şeyh Sait İsyanı.....	72
Dünya Gücü Osmanlı Devleti (1453-1595).....	24	Mustafa Kemal Paşa'ya Suikast Girişimi	72
Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)	28	Serbest Cumhuriyet Fırkası	72
XVIII.Yüzyılda Değişim ve Diplomasi	31	Menemen Olayı	73
En Uzun Yüzyıl (1800 - 1922)	35	Bursa Olayı.....	73
II. Meşrutiyet Dönemi.....	46	Vagon Lits Olayı	73
Türkiye Cumhuriyeti Devleti Tarihi	54	Razgrat Olayı.....	73
I. Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı Devleti	54	Dersim Olayları.....	73
Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi	55	Hükûmet Değişikliği	73
Samsun Raporu.....	56	Atatürk İlke ve İnkılapları	73
Havza Genelgesi	56	Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri	80
Amasya Genelgesi	56	Atatürk Sonrası Türkiye Siyaseti	81
Erzurum Kongresi.....	57	İsmet İnönü Dönemi	81
Sivas Kongresi.....	57	Adnan Menderes Dönemi.....	82
Amasya Görüşmeleri.....	58	Yumuşama Dönemi'nde Türkiye	83
Misakımillî'nin Kabul Edilmesi.....	58	Küreselleşme Dönemi'nde Türkiye	85
TBMM'nin Açılması.....	58	Çağdaş Türk Devletleri ve Toplulukları	88
Sevr Antlaşması	60	Kafkasya.....	88
Kurtuluş Savaşı Dönemi	60	Orta Asya (Batı Türkistan)	88
Doğu Cephesi.....	60	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.....	89
Güney Cephesi.....	61	Balkanlar.....	89
Batı Cephesi.....	61	Ukrayna ve Kırım Tatarları	89
Mudanya Ateşkesi Hükümleri.....	63	Rusya Federasyonu'ndaki Türk Toplulukları	89
Lozan Antlaşması	64	Çözümlü Test	90
Millî Mücadele'nin Sanata ve Edebiyata Yansımaları.....	65	Çözümler	93
Kurtuluş Savaşı'nda Öncü Kadınlar.....	66		
Atatürk Dönemi Dış Politikası	67		
1923-1932 Yılları Arasında Türk Dış Politikası	67		
1932-1938 Dönemi Dış Politikası	68		
Atatürk Dönemi İç Gelişmeler.....	69		
Teşkilat-ı Esasiye'nin İlanı	69		
Saltanatın Kaldırılması	69		
II. TBMM'nin Açılması.....	70		
Ankara'nın Başkent Olması	70		
Cumhuriyet'in İlan Edilmesi	70		

2. BÖLÜM: TÜRK KÜLTÜR VE UYGARLIK TARİHİ

Türklerde Devlet Yönetimi	95
İslamiyet Öncesi Türklerde Devlet Yönetimi	95
Türk-İslam Devletlerinde Devlet Yönetimi	96
Osmanlılarda Devlet İdaresi	97
Türklerde Hukuk	101
İslamiyet Öncesi Türklerde Hukuk	101
Türk-İslam Devletlerinde Hukuk	101
Osmanlı Devleti'nde Hukuk	102
Türklerde Ordu	103
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Ordu	103
Türk-İslam Devletlerinde Ordu	103
Osmanlı Devleti'nde Ordu	104
Kara Kuvvetleri	105
Deniz Kuvvetleri	107
Türklerde Sosyal Yapı	108
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Sosyal Yapı	108
Türk-İslam Devletlerinde Sosyal Yapı	109
Osmanlı Devleti'nde Sosyal Yapı	109
Türklerde Ekonomi	112
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Ekonomi	112
Türk-İslam Devletlerinde Ekonomi	113
Osmanlı Devleti'nde Ekonomi	116
Türklerde Din ve İnanış	123
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Din ve İnanış	123
Türk-İslam Devletlerinde Din ve İnanış	124
Türklerde Dil, Edebiyat ve Yazı	124
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Dil, Edebiyat ve Yazı	124
Türk-İslam Devletlerinde Dil, Edebiyat ve Yazı ..	126
Osmanlı Devleti'nde Dil, Edebiyat ve Yazı	126
Türklerde Eğitim ve Bilim	128
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Eğitim ve Bilim	128
Türk-İslam Devletlerinde Eğitim ve Bilim	128
Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Bilim	131
Türklerde Sanat	135
İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Sanat	135
Türk-İslam Devletlerinde Sanat	136
Osmanlı Devleti'nde Sanat	140
Çözümlü Test	145
Çözümler	148

3. BÖLÜM: TÜRKİYE COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ

Türkiye'nin Matematik (Mutlak) Konumu ve Sonuçları	153
Türkiye'nin Özel (Göreceli) Konumu ve Sonuçları	153
Türkiye'nin Jeopolitik Konumu	156
Medeniyetlerin Çıkış Noktası Türkiye	157
Dünyadaki Çatışma Bölgeleri ve Türkiye	157
Pakt - Birlikler ve Türkiye	158
Birleşmiş Milletler (BM)	158
Avrupa Birliği (AB)	159
Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)	159
Arap Birliği (Arap Ligi)	159
G7 Ülkeleri	159
Gelişmekte Olan 8 Ülke (D8)	159
Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)	159
İslam İş Birliği Örgütü (İİÖ)	160
Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Coğrafi Konumu ve Avantajları	160
Türkiye'nin Sınırları	160
Cevaplı Test	162
Türkiye'nin Yer Şekilleri	164
Türkiye'nin Jeolojik Özellikleri	164
Jeolojik Zamanlarda Türkiye	164
Türkiye'de Orojenik Hareketler	166
Türkiye'de Epirojenik Hareketler	166
Türkiye'de Volkanizma	167
Türkiye'de Depremler	168
I. Dereceden Deprem Alanları	168
Türkiye'de Yeryüzü Şekillerinin Genel Özellikleri	169
Türkiye'nin Ovaları ve Platoları	170
Türkiye'nin Ovaları	170
Oluşum Yerlerine Göre Ovalar	171
Türkiye'nin Platoları	172
Toprak Oluşumu	172
1. Fiziksel (Mekanik) Çözülme	172
2. Kimyasal Çözünme	172

Türkiye'de Başlıca Toprak Tipleri.....	173
Türkiye'de Topraklardan Yararlanma.....	174
Türkiye'de Heyelan.....	174
Türkiye'de Erozyon.....	174
Türkiye Akarsuları.....	176
Türkiye'de Akarsuların Oluşturduğu Aşındırma Şekilleri.....	178
Türkiye'de Akarsuların Oluşturduğu Biriktirme Şekilleri.....	179
Türkiye'de Rüzgârların Oluşturduğu Şekiller.....	180
Türkiye'de Buzulların Oluşturduğu Şekiller.....	180
Türkiye'nin Yer Altı Suları ve Kaynakları.....	181
Türkiye'nin Kaplıca ve Ilıcaları.....	182
Türkiye'de Karstik Şekiller.....	183
Türkiye'de Dalgaların ve Akıntıların Oluşturduğu Şekiller.....	184
Türkiye'de Kıyı Tipleri.....	185
Türkiye'de Göller.....	186
A. Doğal Göller.....	186
B. Yapay (Baraj) Göller.....	187
Cevaplı Test.....	189
Türkiye'nin İklimini Etkileyen Faktörler ve Türkiye'de İklim Elemanları.....	191
Matematik Konumun İklim Etkisi.....	191
Özel Konumun İklim Etkisi.....	191
Türkiye'de Sıcaklık.....	191
Türkiye'yi Etkileyen Basınç Merkezleri.....	193
Türkiye'yi Etkileyen Rüzgârlar.....	193
Türkiye'de Nem ve Yağış.....	193
Türkiye'de İklim Tipleri.....	194
Karadeniz İklimi.....	194
Akdeniz İklimi.....	195
Karasal İklim.....	195
Türkiye'nin Bitki Örtüsü.....	195
Cevaplı Test.....	198
Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme.....	200
Türkiye'de Nüfus Sayımları.....	200
Nüfus Artışı ve Sonuçları.....	200

Türkiye'de Nüfusun Dağılımını Etkileyen Faktörler.....	201
Türkiye'de Nüfusun Seyrek Olduğu Yerler.....	201
Türkiye'de Nüfusun Sık Olduğu Yerler.....	201
Türkiye'de Nüfus Yoğunlukları.....	202
Türkiye Nüfusunun Özellikleri (Nüfus Yapısı).....	203
Türkiye'de Nüfus Politikaları.....	204
Gelecekte Türkiye Nüfusu.....	205
Türkiye'de Göçler.....	205
1. Türkiye'de Nedenlerine Göre Göçler.....	205
2. Türkiye'de Mekanlara Göre Göçler.....	206
İç Göçler.....	206
Dış Göçler.....	206
3. Türkiye'de Zamana Göre Göçler.....	207
Sürekli Göçler.....	207
Mevsimlik Göçler.....	207
Türkiye'de Yerleşme.....	207
Türkiye'de Yerleşmeyi Etkileyen Faktörler.....	209
Türkiye'de Yerleşme Şekilleri.....	209
Yerleşmelerin Sınıflandırılması.....	209
Türkiye'de Mesken Tipleri.....	215
Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası.....	217
Türkiye'nin Ekonomisini Etkileyen Faktörler.....	217
Cevaplı Test.....	218
Türkiye'de Arazi Kullanımı.....	220
Türkiye'de Yer Şekillerinin Arazi Kullanımına Etkileri.....	220
Türkiye'de Topraklardan Yararlanma.....	221
Türkiye'de Tarım (Ziraat).....	221
Türkiye'de Tarımı Etkileyen Doğal Faktörler.....	221
Türkiye'de Tarımı Etkileyen Beşerî Faktörler.....	222
Bitkisel Üretim.....	223
Türkiye'de Hayvancılık.....	227
Hayvancılığı Etkileyen Faktörler.....	228
Türkiye'de Hayvan Varlığı ve Coğrafi Dağılışı.....	228
Türkiye'de Ormancılık.....	230
Ormanlardan Yararlanma ve Orman Ürünleri.....	230
Ormancılığın Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi.....	230
Cevaplı Test.....	231

Türkiye'de Madenler	233
Madencilğin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	235
Türkiye'de Enerji	235
Türkiye'de Enerji Kaynakları	236
Türkiye'de Sanayi	238
Sanayinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	239
Türkiye'de Sanayinin Gelişimi	239
Sanayide Planlı Devre	239
Sanayi Kolları	241
Cevaplı Test.....	243
Türkiye'de Ulaşım	245
Türkiye'de Ulaşımı Etkileyen Doğal ve Beşerî Faktörler	245
Türkiye'de Ticaret	248
Serbest Ticaret Bölgeleri	249
Türkiye'de Boru Hatları	250
Türkiye'de Kültür ve Turizm	251
Türkiye'de Turizmi Etkileyen Faktörler	251
Doğal Faktörler	251
Beşerî Faktörler	252
Türkiye'nin Turistik Değerleri	252
A. Doğal Güzellikler	252
B. Tarihî Değerler.....	253
Cevaplı Test.....	254
Bölgesel Kalkınma Projeleri.....	256
Zonguldak - Bartın - Karabük (ZBK) Projesi	256
Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP).....	256
Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi	256
Doğu Anadolu Projesi (DAP).....	257
Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP).....	257
Cevaplı Test - I.....	258
Cevaplı Test - II.....	260

- **Cezalar** ölüm gibi katı ya da **kısa** süreli olmuştur.
- **Savaşçı** özellikler gelişmiştir.
- **Yazılı kültürün** gelişimi (matbaa) **gecikmiştir**.
- **Dini** inançta, **doğacı** anlayış etkili olmuştur.
- **Kültürel etkileşim** artmıştır.
- Türk tarihini bir bütün hâlinde incelemek de zorlaşmıştır.
- Göçebe hayat ve istilalar Türk kültüründen günümüze kalan eserlerin de **azalmasına** sebep olmuştur.
- Duvar sanatı, **mimari kültür gelişmemiştir**. Doku-macılık ve çadır sanatı ise gelişmiştir. Sanat eserleri taşınabilir nitelikte yapılmıştır.

Türk göçlerinin, İran yaylası üzerinden Mezopotamya'ya kadar erişmesi muhtemeldir. Sümerlerin dil ailesi "Sami" ya da "Hint Ari" değil Türkçenin de dahil olduğu "bitişken" gruptadır.

Akademik Bakış

İskitler (Sakalar)

İskitler, yoğunlukla Kırım çevresinde yaşamışlardır. Kimmerler, Asurlular, Urartular, Medler ve Perslerle mücadele etmişlerdir.

- Bilinen en önemli hükümdarı **Alp Er Tunga**'dır. Ölümü üzerine "Alp Er Tunga Sagusu" söylenmiştir.
- Firdevsî, İran-Turan (Pers - İskit) savaşlarını anlattığı Şehname adlı eserinde Alp Er Tunga'dan **Efrasiyab** adıyla söz etmiştir. Alp Er Tunga'dan Yunan kaynaklarında "Maduva" olarak da söz edilir.
- **Alp Er Tunga** ve **Şu** İskit destanlarındandır.
- "**Tomris**" adında bir **kadın** hükümdarları vardır.
- **Atlı-göçebe** bir kavim olan İskitler, keçeden kubbeli çadır araba yapmışlardır.
- At hayvanının savaş aracı olarak kullanılmasını sağlayan "Üzengi" yi bulmuşlardır. Böylelikle at üzerinde ayağa kalkma ve ok atışı yapma imkânı da bulmuşlardır.
- Yoğurt, çökelek yapmışlar, kımız (**kısarak sütünden** yapılan bir çeşit içecek) içmişlerdir. Uzun etekli ceket ve **pantolon** giymişlerdir. Uzun konçlu ayakkabılar giyerken başlarına da sivri börtler takmışlardır. Altın ve gümüşten at koşum takımları ile kemer tokaları yapmışlardır.
- Gök Tanrı ve Şamanizm inançları yaygındı. Ölümünden sonra yaşama inanmışlardır. Ölülerini "**kurgan**" denilen mezara eşyalarıyla gömmüşlerdir. Ölülerini **mumyalamışlardır**.

İSLAMİYET'TEN ÖNCEKİ TÜRK DEVLETLERİ

Türk Devletleri

Avrupa	Asya
1. Avrupa Hunları	1. Asya Hunları
2. Avarlar	2. Kök Türkler
3. Bulgarlar	3. Kutluklar (II. Kök Türk)
4. Macarlar	4. Uygurlar
5. Kıpçaklar	5. Kırgızlar
6. Hazarlar	6. Türgeşler
7. Oğuzlar	7. Akhunlar
8. Peçenekler	8. Sabarlar
	9. Kimekler
	10. Tabgaçlar
	11. Başkurtlar

Asya'da Kurulan Türk Devletleri

Asya Hunları

Moğolistan, Orhun-Selenga nehirleri ile Ötüken dolaylarında hâkimiyet kurmuşlardır. Asya Hun Devleti hakkındaki **ilk yazılı belge MÖ 318** yılında Çin ile yapılan **Kuzey Şansı Antlaşması**'dır.

- Hunlar, tarihin **bilinen ilk teşkilatlı Türk devletidir**. Bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. **Teoman; Tunguz, Yüce ve Çin'e** yaptığı seferlerde başarılı olmuştur. Teoman'dan itibaren Çin ile yapılan mücadelelerin temelinde **İpek Yolu ticaretine** hâkim olma arzusu vardır. Çin, Teoman zamanında Hun akınlarını durdurmak için Çin Seddi'ni inşa etmiştir.
- Teoman'ın oğlu **Mete Han**, rehin olarak bırakıldığı Yüce'lerden kurtularak, babasına karşı isyan ederek "**Tanhu**" (yüce, ulu) ünvanıyla hükümdar olmuştur. Mete Han (MÖ 209-174), Moğollara, Tunguzlara ve Yüce'lere karşı üstünlük sağlamış Çin'i Pai-teng'te mağlup etmiştir. Mete Han, Türklere millet olma birinci kazandırmıştır.

*Mete Han, Çin'i mağlup etmesine rağmen Çin'e yerleşmemiş, bu ülkeyi **vergiye bağlamakla** yetinmiştir. Bunun sebebi Çin içerisinde Türk kültürünün yok olmasından duyduğu endişedir.*

Akademik Bakış

- Mete Han'dan sonra başa **Ki-ok** (MÖ 174-160) geçmiştir. Bu dönemde **Çin prensesleri** ile siyasal amaçlı evlilikler devam edilmiştir. Çinli prenseslerle siyasal amaçlı ilk evlilik Mete Han zamanında başlamışsa da zararları Ki-ok zamanında görülmüştür. Çin, **evlilikler** yoluyla Hun ülkesine casuslar sokak hanedan ailesinde ikilikler, entrikalar çıkartmıştır. Bu dönemde Türkler, Çin kültürüne özendirilmiş; kültürel açıdan **asimile** edilmek istenmiştir.

- Kün-çin zamanında (MÖ 160-126), Çin'in Orta Asya siyaseti değişmiştir. Çinli **Çang-hien'in** hazırladığı rapor neticesinde **Çin, ordusunu Türk usulüne göre eğitmeye** başlamıştır. Çin, Türklere karşı üstünlük sağlamıştır.
- Ho-han-yeh** zamanında (MÖ 58-31) ülke **ikiye ayrılmıştır**. Çin himayesinde bulunan Ho-han-yeh'e başkaldıran **Çi-çi**; Vu-sun, Ogur, Kırgız ve Ting-Ling kavimlerini kendisine bağlamıştır. Çi-çi Kağan: "Boyun eğmeyeceğiz. Zira öteden beri Hunlar kuvveti takdir eder, tabi olmayı hak görürler. Savaşçı özelliklerimiz sayesinde adı yabancıları titreten bir ulus olduk. Zira bilirler ki savaşta muharıplerimizin kaderi ölümdür. Biz ölsek de kahramanlığımızın şöhreti kalacak, çocuklarımız ve torunlarımız diğer kavimlerin efendisi olacaklardır." sözleriyle bağımsızlığın önemini ortaya koymuştur. Buna rağmen Doğu ve Batı Hunları Çin'in egemenliği altına girmekten kurtulamamıştır.
- Yu Tanhu (MÖ 18-46) zamanında Hunlar tekrar bağımsızlığına kavuşsa da Hun hakani **Punu zamanında Hunlar Kuzey - Güney** şeklinde ikiye ayrılmıştır (MÖ 48). Ancak Kuzey Hunları Siyenpilerin, Güney Hunları ise Çin egemenliği altına girmiştir.

Avrupa Hunları

Asya'da Çin hâkimiyetini reddeden Hun kavimleri batıya göç ederek **Balamir** öncülüğünde Avrupa Hun Devleti'ni kurmuşlardır. Hunlar ilk olarak **Got Devleti'ni** mağlup etmiştir (374). **Gotlar Vizigotlar üzerinde, Vizigotlar ise Alanlar üzerinde** baskı kurarak batıya doğru bir göç dalgasının yaşanmasına sebep olmuştur. **Kavimler Göçü** (375) olarak adlandırılan bu olayın sonuçları şunlardır:

- Avrupa Hun Devleti** kurulmuştur.
- Roma İmparatorluğu **doğu ve batı** olmak üzere ikiye ayrılmıştır. **Batı Roma İmparatorluğu 476'da yıkılmıştır**.
- Avrupa'da feodalite (derebeylik) sistemi oluşmuştur.
- Avrupa'nın siyasal birlikteliği bozulmuş, kral otoriteleri zayıflamıştır.
- Avrupa'da Hristiyanlık yayılmıştır. Kilisenin etkisi arttı. Skolastik felsefe, Avrupa'nın düşünce hayatında egemen olmuştur.
- Avrupa'nın etnik yapısı değişmiştir. İngiltere, Fransa, Almanya ve İspanya gibi devletlerin temeli atılmıştır.
- İlk Çağ sona ermiştir. Orta Çağ başlamıştır.
- Avrupa'da ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan karışıklık başlamıştır.

Hunlar, Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla beraber Trakya ve Kafkaslar üzerinden tekrar saldırıya geçmiştir. Hunlar Anadolu'da Kayseri ve Ankara dolaylarına kadar ilerlemişlerdir.

Avrupa Hun hükümdarı **Uldız** zamanında "**Zayıfa karşı güçlüyü desteklemek**" şeklinde özetlenecek bir dış politika uygulanmıştır. Hunlar bu dönemde **Bizans'a** baskı uygularken **Batı Roma İmparatorluğu** ile dostluk ilişkileri kurmuşlardır. Uldız; "**Güneşin battığı her yeri zapt edebilirim.**" sözleriyle dünya hâkimiyeti politikasını uygulayabilecek güçte olduğunu ifade etmiştir. Bu dönemde Türkler ilk kez Anadolu'ya girmiştir.

Hükümdar **Karaton** zamanında varlık gösteremeyen Avrupa Hunları Rua zamanında **Batı Roma ile Bizans'a karşı ittifak** yapmış Bizans'ı vergiye bağlamıştır. Rua'dan sonra başa **Attila** geçmiştir.

Avrupa Hun Devleti en güçlü dönemini Atilla Dönemi'nde yaşamıştır. **Attila** (434-453), ülkeyi **kardeşi Bleda** ile birlikte yönetmiştir. Bu dönemde Bizans Devleti'ni baskı altında tutarak Bizans hükümdarı **Theodosius ile Margus Barışı'nı** (434) yapmıştır. Bu anlaşmaya göre;

- Bizans ele geçirdiği **esirleri iade** edecektir.
- Bizans ödediği **vergiyi 350 altın libreden 700 altın libreye** artıracaktır.
- Ticari ilişkiler serbestçe** devam edecektir.
- Bizans'a sığınan **Hun kaçakları kabul edilmeyecek**, iade edilecektir.
- Romalı mülteciler ve esirler için Hunlara fideye ödenecektir.
- Anlaşma sürekli olacak, taraflar anlaşma koşullarına uygun davranacaktır.

Bizans, anlaşma hükümlerine uymayarak Hun kaçaklarını himaye etmiş, **Akatir İsyanı'nı** desteklemiştir. Hunların siyasi ve iktisadi çıkarlarının zedelenmesi üzerine **Attila, I. Balkan Seferi'ne** (441) çıkarak Belgrad ve Niş üzerinden **Trakya'ya** ulaşmıştır. Attila Akatir ve Akoğur isyanlarını bastırmıştır. Batı Roma Devleti Başkomutanı **Aetius'un** verdiği güvence ile Bizans hükümdarı **Theodosius** ile **anlaşma** yapılmıştır. Lakin Bizans verdiği sözleri tutmamış, bu durum **II. Balkan Seferi'ne** sebep olmuştur (447). Sefer sonucunda **Anatolios Barışı** yapılmıştır. Bu anlaşma ile Bizans'ın ödediği vergi 3 kat artırılmıştır.

- ✓ *Attila, Avrupa'da saldırgan korku ve deşet sebebiyle "**Tanrı'nın Kamçısı**" ya da "**Cesur Kavimlerin Efendisi**" sıfatlarıyla tanınmıştır.*
- ✓ *Attila'nın Germenler ile yaptığı mücadeleler **Nibelungen Destanı'nda** anlatılmıştır. Nibelungen Destanı'nda Attila'dan "**Etzel**" adıyla söz edilmiştir.*
- ✓ *Avrupa Hunlarında hükümdarlık Attila Dönemi'nden itibaren babadan oğula geçmeye başlamıştır.*
- ✓ *Attila zamanında Avrupa Hunları ve Bizans arasındaki sorunların çözümünde Bizans adına **Priskos**, Avrupa Hunları adına ise **Edekon** görev almıştır.*

Akademik Bakış

Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'un kızkardeşi **Honorio**, Attila'ya **nişanlanmak** için yüzük göndermiş, Attila bunun karşılığında çeyiz olarak Batı Roma İmparatorluğu'nun Honorio'nun payına düşen **yarısını** istemiştir. III. Valentinianus'un red cevabı üzerine **Attila Galya Seferi'ne** çıkmıştır (451). **Aetius ve Attila** arasında meydana gelen savaşın galibi kesin olarak belli değildir. İki taraf da önemli kayıplar vermiştir. Attila daha sonra İtalya üzerine bir sefer daha düzenlemiştir (452). İtalya seferi'nde

Roma kuşatılmış, üstünlük sağlanmış ise de Atilla, **Papa I. Leo'nun** isteği üzerine Roma'yı bağışlamıştır.

Atilla'dan sonra başa **İlek, Dengizik ve İnek** geçmiştir. Atilla sonrasında Avrupa Hun Devleti yıkılış sürecine girmiştir.

I. Kök Türk Devleti (552-630)

Kök Türk, “**göke mensup, ilahi Türk**” anlamlarına gelir. Kök Türkler, **Bumin Kağan** tarafından **Juan Juanlara** (Avar) karşı yapılan isyanla kurulmuştur. Devletin kurucu soyu “**Aşina**” (Kurt) kabilesidir. Devletin merkezi “**Ötüken**”dir. Türkler, Ötüken'e “**Toprak Ana**” adını vermiştir.

- **Bumin Kağan** ülkeyi kardeşi **İstemi Yabgu** ile beraber yönetmiştir. İstemi Yabgu ülkenin batısını özerk bir şekilde idare etmiştir.
- **Ko-lo Kağan**'ın bir yıllık idaresinden sonra başa **Mukan Kağan** zamanı **ülkenin en parlak dönemidir** (553-572). Mukan Kağan; **Kitanlar, Kırgızlar, Avarlar ve Çin** ile mücadele etmiştir. Çin'i baskı altında tutarak İstemi'nin batıdaki politikalarını kolaylaştırmıştır. Kök Türkler, **İpek Yolu'na** hâkim olmak için **Sasanilerle** birleşerek **Akhunlara** son vermişlerdir (557). Kök Türkler, daha sonra **Sasanilere** karşı **Bizans** ile ittifak yapmıştır. Kök Türkler, Orta Asya'dan Bizans'a ilk kez **resmî elçi** gönderen devlet olmuştur. Bizans ise Kök Türklerle **Zemarkhos'u** elçi olarak göndermiştir.
- **Mukan Kağan**'ın ölümünün ardından başa önce **Tapo Kağan** sonra ise **İşbara Kağan** geçmiştir. Çin, İşbara Kağan'dan Türk töresinden vazgeçmesini istemişse de **İşbara Kağan** bunu reddetmiştir. Çinli diplomat Çang-Şeng'in tahrikleri sonucunda **Kök Türk Devleti** ikiye ayrılmıştır (582).
- Doğu Kök Türk Hakanları arasında Tulon, Kimin, Şipi, Çulo ve Kieli bulunur. Çin'in izlediği “Böl ve yönet” politikalarına **Kieli'nin** tecrübesizliği de eklenince ülkede güven ortamı zedelenmiştir. Doğu Kök Türkler **Çin'in egemenliği** altına girmiştir (630).
- İstemi'nin oğlu **Tardu** öncülüğünde kurulan **Batı Kök Türk Devleti** İran ve Çin sınırlarında hâkim olmak için çalışmıştır. Çin tarafından kışkırtılan **Töles, Karluk, Onok** gibi Türk boylarının **ayaklanmasıyla** zayıflayan Batı Kök Türkler Çin'in egemenliği altına girmiştir (659).

Çin egemenliğinde bulunan Türkler; **Kürşad, Tu-çi** gibi kişilerin öncülüğünde çeşitli isyanlar çıkarmıştır. **Kürşad İsyanı**; **Kürşad**'ın otuz dokuz arkadaşıyla Çin sarayını ele geçirmek istemesiyle başlamış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. **Kürşad**, başarısız olsa da Türklerde bağımsızlık düşüncesinin simge ismi olmuştur.

Akademik Bakış

II. Kök Türk (Kutluk) Devleti (680-745)

İkinci Kök Türk Devleti, **Kutluk Kağan** tarafından kurulmuştur. Kutluk Kağan'a “**İlteriş**” ünvanı verilmiştir. Kutluk Kağan bir yandan Çin, **Ki-tan** ve **Oğuzlara** akınlarda bulunurken diğer yandan ülkeyi teşkilatlandırmıştır.

İlteriş'ten sonra başa **Kapgan Kağan** geçmiştir. Kapgan Kağan; Çin'i baskı altına alarak burada bulunan Türkleri ülkesinde toplamaya, **Türk kavimlerini bir bayrak altında toplamaya** çalışmıştır. Kapgan Kağan'ın Türk boylarına karşı barış dili yerine **şiddet dili** kullanması kendisine karşı Türk boylarında tepkinin oluşmasına sebep olmuştur. Çin ile anlaşılan **Bayırku Türk boyu** Kapgan Kağan'ı pusuya düşürerek öldürmüştür (716). Kapgan Kağan'ın büyük oğlu olan **İnel Kağan**'ın devlet yönetimindeki beceriksizliğinden dolayı “**İnel Kağan İhtilali**” yaşanmıştır.

Kapgan Kağan'dan sonra ülkedeki siyasi istikrar **Bilge Kağan** tarafından sağlanmıştır (716-734). Bilge Kağan ülkeyi kardeşi **Kültigin** ile beraber idare etmiştir. Kendilerine **Vezir Tonyukuk** da yardımcı olmuştur. Bu dönemde Türk boylarına iyi davranılarak **Çin ve Kitanlar** üzerine akınlar yapılmıştır. Bilge Kağan'dan sonra ülkede siyasal istikrar bozulmuştur.

Bilge Kağan, şehirlerin surlarla çevrilmesini, Budizm ve Taoizm'in tanıtılmasını Kurultaya önermiş ancak bu öneriler kurultaya reddedilmiştir.

Dikkat

Orta Asya'da Türk birliğinin sağlanması sırasında baskı altına alınan Türk boylarından **Uygur, Basml ve Karluk** Türk boyları Kök Türklerle karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanma sonrasında devlet yıkılmış yerine Uygur Devleti kurulmuştur.

Kök Türklerin Önemli Özellikleri

- **Türk** adıyla tarihte kurulan ilk devlettir.
- Orta Asya'da kurulan **İkinci Türk Devleti**'dir.
- **Parayı** kullanan ilk Türk Devleti'dir.
- Türk tarihi ve edebiyatına ait **ilk yazılı eser** olan “**Orhun Anıtları**”nı dikmişlerdir. Bunlar **Tonyukuk, Bilge Kağan** ve **Kültigin** adına dikilmiştir.
- **Bozkurt** ve **Ergenekon** destanları Kök Türklerle aittir.
- Orhon harfleriyle, Türklerle ait **ilk millî alfabeyi** oluşturmuşlardır. Bu alfabeyi okuyan kişi **Wilhelm Thomsen**'dir.

Ben Kimim?

(Tonyukuk)

- Kök Türklerin **Bismarc**'i olarak tanımlanırım.
- İlk Türk tarih yazarı olarak da bilinirim. Adıma diktirdiğim **Orhun Anıtı**'nı ben yazdım.
- II. Kök Türk Devleti'nde **İlteriş (Kutluk) Kağan Kapgan, Kağan** ve **Bilge Kağan** dönemlerinde vezirlik yaptım. Dönemin siyasetinde etkili oldum.

Uygur Devleti (744-840)

Dokuz Oğuz boyunun kendilerine katılmasıyla beraber “On-Uygur” olarak da adlandırılan bu devletin kurucusu **Kutluk Bilge Kağan**’dır. Devletin başkenti “**Ötüken**”dir. Daha sonra ülke güvenliğini sağlamak için başkent Ötüken’den Karakorum’a taşınmıştır.

Uygur Hükümdarı **Moyen-Çur, Talas Savaşı** sırasında çıkan isyanları bastırmak için **Çin’e** yardım etmiş, karşılığında Çin hükümdarının kızıyla evlenmiştir. Bu dönemde Uygurlara bağlı **Karluk, Yağma, Çiğil, Tuhsi** boyları İslamiyet’i kabul etmiştir.

Bögü Kağan zamanında et yemeyi yasaklayan, barışçı ve tapınaklı bir din olan “**Mani Dini**” resmî din olarak kabul edilmiştir. Mani dininin kabulünün sonuçları şunlardır:

- **Tarımsal** faaliyetler gelişmiştir.
- **Yerleşik** hayata geçilmiş, köy ve şehir kültürü gelişmiştir.
- **Savaşçı** özellikler zayıflamıştır.
- **İbadethaneler** inşa edilmiştir.

Baga Tarkan zamanında isyan eden **Kırgızlar** Ho-sa zamanında Uygurlara son vermişlerdir. Dağılan Uygur topluluklarından bir kısmı **Kansu** bölgesine, diğer kısmı ise **Doğu Türkistan**’da **Turfan** bölgesine yerleşmiştir. Her iki Uygur koluna da **Moğollar** son vermiştir. Kansu bölgesindeki Uygurlar “**Sarı Uygurlar**” adıyla yaşamlarını sürdürmektedirler.

Uygurların Diğer Özellikleri

- Uygurlar yerleşik **mimariye** örnek eserler vermişlerdir.
- **Moğol** yaşantısını etkileyerek onların **Türkleşmesi**ni sağlamışlardır.
- Çinlilerden **kâğıdı** ve **matbaayı** öğrenmişler ve kullanmışlardır.
- **Kütüphaneler** kurmuşlardır. Uygurlar tarafından basılan kitaplar arasında Sekiz Yükmek (Sekiz Yiğit), İrk bitik, Altun Yaruk (Altın Işık) bulunur. Altun Yaruk ve Sekiz Yükmek "Budizm"i anlatırken İrk Bitig ise Mani Dinine ait fal kitabıdır.
- **Soğdlardan** aldıkları **alfabeyi** geliştirerek 18 harften oluşan **Uygur** alfabesini kullanmışlardır.
- **Türeyiş ve Göç** Destanları Uygurlara aittir.
- Çiçek ve göz hastalıkları için tedavi geliştirmişlerdir. İnsan vücudunda "Kırık" tedavisi uygulamışlardır.
- Hükümdarlarının “Ay Tengri” ünvanını kullanmışlardır.
- Planlı ve örgün eğitim faaliyetlerini başlatmışlardır.
- Anadolu beyliklerinden, **Eretnağullarının Uygur asıllı** olduğu düşünülmektedir.

Hazar Devleti (630-1006)

Kafkaslarda ve Karadeniz’in kuzeyinde yaşamışlardır. **Museviliği** benimseyen ilk ve tek Türk devletidir. **Bizans, Emevî, Abbasi ve Ruslarla** mücadele etmişlerdir.

- **Hz. Osman** Dönemi’nde İslamiyet’in kuzeye yayılmasını “**Belencer Savaşı**”yla engellemişlerdir.
- **Barışçı** bir toplumdur. **Ticaret** hayatı gelişmiştir. **Ücretli bir orduya** sahiptirler.
- Adalet ve hoşgörüye önem vermişlerdir. Kurdukları **mahkemelerde farklı** dinlere mensup kişilere temsilci bulundurma hakkı vermişlerdir. Kurdukları şehirlerde **cami, kilise, havra** gibi farklı ibadethaneler yan yana bulunmuştur.
- **Sasanilere** karşı **Bizans** ile **ittifak** yapmışlardır.
- 965 yılında Kiyef (Kiev) Rus Knezliği tarafından yıkılmıştır.
- Slav toplumlarını yönetim olarak etkilemiştir. Rus ve Macar devletlerinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Rus beyleri bazen kağan ünvanını kullanmışlardır.

Kırgızlar (840-1207)

Uygurları yıkarak kurulmuşlardır. **Moğol egemenliğinde** yaşayan ilk Türk kavmidir. **Ötüken** bölgesini, Moğol istilasından koruyamamışlardır.

- **Manas** Destanı’na sahiptirler.
- **Yenisey** Yazıtları, Kırgızlardan kalmıştır.
- **Moğolların Türkleşmesinde** de etkili olmuşlardır.

Türgişler (634-766)

Issık Gölü civarında **Baga Tarkan** tarafından kurulmuşlardır. **Başkent Balasagun**’dur. Doğu Kök Türklerle karşı **Çin ve Kırgızlar ile ittifak** yapmıştır.

- Türk tarihinde **kendi adına para bastıran** ilk hükümdar Baga Tarkan’dır. Parada **Çin ve Arap etkisi** görülür.
- **Yerleşik hayata** geçmişler, ticaretle uğraşmışlardır.
- **Emevîlere**, karşı **Sulu Kağan** öncülüğünde mücadele ederek İslamiyet’in yayılmasını “**Haristan Savaşı**” ile durdurmuşlardır.
- Türğişlere **Karluklar son** vermiştir.

Akhunlar (Eftalitler)

Uar ve Hun adlı iki Türk kabilesi tarafından kurulmuştur. 457’de **Heftal** adlı Türk ailenin yönetimine girmişlerdir. **Akhunlar, Sasanilerin** iç işlerine karışarak **Firuz’u tahta** çıkarmışlardır. **Mazdek İsyanı’nın** bastırılmasında bu ülkeye yardım etmişlerdir. Ülke sınırlarını **Kuzey Hindistan’da** genişleterek **Gupta Devleti’ni dağıtmışlardır**. **Kök Türkler**, Sasanilerle ittifak yaparak Akhunlara son vermiştir (557).

Tabgaçlar (356-556)

Tabgaç, “**ulu, muhterem**” anlamlarına gelir. Tabgaçların başkenti, “**Tai**”dir. En ünlü hükümdarı **Tai-wu’dur**. Avar, Hsia ve Çin’e karşı üstünlük sağlayan Tabgaçlar “**Budizm**” inancını benimsemişler millî benliklerini kaybederek Çin egemenliği altına girmişlerdir.

Sabarlar

Kuzey **Kafkasya** ve **Batı Sibirya’da** kurulmuştur. Bizans’a karşı **Balak Han** zamanında **üstünlük** sağla-

**ÖABT
2026**

VIDEO DERS
HEDİYELİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

MEB-AGS ÖABT

**SINIF
ÖĞRETMENLİĞİ
TÜRK DİLİ
KONU ANLATIMLI**

Video derslere ve kitabın
baskı tarihinden sonraki
güncellemelere erişebilmek için
QR kodu okutunuz.

PEGEM

AKADEMİ

Komisyon

MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Türk Dili Konu Anlatımlı

ISBN 978-625-6140-35-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 2025, Ankara

Yayın-Proje: Pegem
Dizgi-Grafik Tasarım: İlknur Öztürk
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız,

Bu kitap, MEB-AGS ÖABT Sınıf Öğretmenliği Alan Bilgisi Dersi Türk Dili bölümündeki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinmeniz ve soruları kolaylıkla çözebilmeniz amacıyla farklı soru çeşitleri ile kendinizi geliştirmeniz sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuzluk etmek için hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alanyazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek MEB-AGS ÖABT’de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla da önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi, yayinevi@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da 0538 594 92 40 numarasına WhatsApp üzerinden ileterek bizimle paylaşabilirsiniz.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

PEGEM Akademi

Kitabın içeriği, MEB’in yapacağı program değişikliği veya buna bağlı olarak ÖSYM’nin sınav içeriğinde yapacağı değişiklik durumunda, kitabın dijital hâlinde (aktivasyon geçerlilik süresince) güncellenerek siz değerli adaylara sunulur.

TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

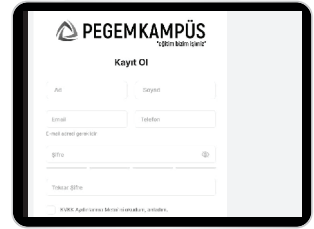

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve içeriklere erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna **arti.pegemkampus.com** yazarak web sitemiz üzerinden üyeliğinizi gerçekleştirebilirsiniz.

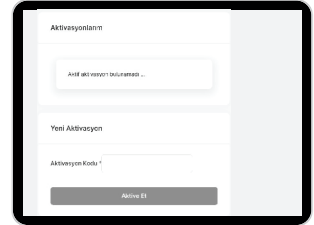

2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan **“Aktivasyonlarım”** sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Yırtmayınız
Kazıyınız

3. Adım Ürünlerim

“Hibrit Kitap” sekmesinden kitabınızın konu anlatımına ve video derslere, **“Ölçme İstasyonu”** sekmesinden konu sonu testlerine erişim sağlayabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2026 tarihine kadar geçerlidir.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: ESKİ TÜRK DİLİ

I. Dillerin Sınıflandırılması ve Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri.....	1
A. Yapı Bakımından Dünya Dilleri	1
B. Köken Bakımından Dünya Dilleri	3
C. Altay Dilleri Teorisi.....	3
D. Türk Dilinin Tarihî Dönemleri.....	4
Çözümlü Test	11
Çözümler	14

2. BÖLÜM: YENİ TÜRK DİLİ

I. Ses Bilgisi (Fonetik)	15
A. Ünlüler (Vokaller)	15
B. Ünsüzler (Konsonant)	16
C. Türkçenin Ses Özellikleri	19
D. Seslerin Birleşmesi	19
E. Ses Olayları.....	21
Çözümlü Test	28
Çözümler	31
II. Biçim Bilgisi (Morfoloji)	33
A. Kök ve Özellikleri	33
B. Ekler ve Özellikleri	34
C. Yapıları Bakımından Kelimeler.....	38
Çözümlü Test	40
Çözümler	43
III. Fiiller	45
A. Anlamına Göre Fiiller	45
B. Fiillerin Çekimlenmesi	45
C. Ek Fiil	45
D. Yapısına Göre Fiiller	47
E. Fiilimsiler	48
F. Fiillerde Çatı.....	50
Çözümlü Test	55
Çözümler	58

IV. İsimler	60
A. Varlıklara Verilişine Göre İsimler	60
B. Varlıkların Niteliklerine Göre İsimler	60
C. Varlıkların Niceliklerine (Sayılarına) Göre İsimler	61
D. Yapısına Göre İsimler	61
E. İsimlerin Çekimlenmesi	61
F. İsim Tamlaması.....	61
Çözümlü Test	65
Çözümler	68
V. Yardımcı Sözcük Türleri.....	70
A. Zamirler (Adıllar)	70
B. Sıfatlar.....	72
C. Zarflar.....	74
D. Yardımcı Sözcük Türleriyle İlgili Uyarılar	75
Çözümlü Test	76
Çözümler	79
VI. Görevli Sözcükler.....	81
A. Edatlar.....	81
B. Bağlaçlar	82
C. Ünlemler.....	82
Çözümlü Test	84
Çözümler	87
VII. Söz Öbekleri	88
A. Tekrar Grupları (İkilemeler)	88
B. Bağlama Grupları.....	88
C. Sıfat Tamlaması Grupları	88
D. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu	88
E. Birleşik İsim Grupları	89
F. Birleşik Fiil Grupları.....	89
G. Ünvan Grupları	89
H. Ünlem Grupları.....	89
I. Sayı Grupları	89
J. Edat Grupları	89
K. Fiilimsi Grupları	89
L. İsnat Grupları.....	90
M. Kısaltma Grupları.....	90
N. İlgı Grubu (Genitif Grubu).....	90
O. Yönelme Grubu (Datif Grubu).....	90
P. Bulunma Grubu (Lokatif Grubu)	90

R. Ayrılma Grubu (Ablatif Grubu)	90
S. Vasıta Grubu	90
Çözümlü Test	92
Çözümler	94
VIII. Cümle Öğeleri.....	96
A. Yüklem.....	96
B. Özne	97
C. Yardımcı Öğeler (Tümleçler).....	97
IX. Cümle Türleri.....	100
A. Yüklemine Yerine Göre Cümleler.....	100
B. Yüklemine Türüne Göre Cümleler	100
C. Anlamına Göre Cümleler	101
D. Yapısına Göre Cümleler.....	101
Çözümlü Test	104
Çözümler	107
Karma Test - I	109
Çözümler	112
Karma Test - II	115
Çözümler	118
Karma Test - III	120
Çözümler	123
Karma Test - IV.....	125
Çözümler	128
X. Metin Bilgisi	130
Yazılı Anlatım Türleri.....	130
A. Öğretici Metinler	130
B. Sanatsal Metinler	134
Anlatmaya Dayalı Edebî Türler	135
Göstermeye Dayalı Edebî Metinler	137
Çözümlü Test	140
Çözümler	143

I. DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Dil; en geniş tanımıyla duyguları, düşünceleri, güdülerini doğrudan ya da dolaylı olarak aktaran araçtır.

İnsan dilleri; en gelişmiş bildirişim dizgesidir ve bu dizge, çeşitli şekil ve anlam unsurlarından oluşan, sistemli bir yapıdır.

Dil, canlı bir varlıktır. Tüm diller, tarihî akışları içerisinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bir dilin değişmesi kendi ses ve şekil unsurları içinde olmuştur.

Dil; eski çağlardan beri çeşitli araştırmalara konu olmuş ve bunun sonucu olarak yapı, köken olarak bazı sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır.

A. YAPI BAKIMINDAN DÜNYA DİLLERİ

August von Schlegel'in yaptığı sınıflandırmaya göre dünya dilleri üç gruba ayrılır:

Tek Heceli (Yalınlayan) Diller

- Bu dillerde çekim ya da yapım eki yoktur. Kavramları karşılamak için kelime birleşmelerinden faydalanılır ya da vurgu ve tonlamaya göre anlam farkı sağlanır.
- Sözcükler, cümle içerisinde bulundukları yere göre anlam kazanmaktadır.
- Tibetçe, Çince, Vietnamca, Baskça tek heceli dillere örnek oluşturur.

Eklemeli (Bağlantılı ve Kaynaştıran) Diller

- Bu diller çok gelişmiş bir ek sistemine sahiptir. Kelimeler yapım ya da çekim eki alarak yeni anlamlar kazanır.
- Kelimeler tek ya da çok heceli olabilir.

✓ **Bağlantılı Diller:** Türkçe, Moğolca, Fince, Japonca, Korece.

✓ **Kaynaştıran Diller:** Eskimo, Gürcü, Kızılderili dili.

Bu dillerde sözcükler yapım ve çekim ekleri alır. Sözcük köklerine getirilen yapım ekleri ile yeni sözcükler türetilir. Sözcük köklerine yeni ekler geldiği zaman kökte bir değişiklik olmaz.

Çekimli (Bükümlü) Diller

- Kelime köklerinin yapım ve çekim sırasında farklı şekillere ve kırılmalara uğradığı dillerdir.
- Kelimeler çekime girdiğinde kelime kökündeki ünlülerde değişiklik olur.

- Kelime kökündeki ünsüzlerden oluşan sesler yeni kelimede de yer alır, değişiklik ünlülerde olur.
- Malaya dili, Arapça ve birçok Hint-Avrupa dili bu yapıdaki dillere örnek gösterilebilir.

✓ Bu dillerde, sözcüğün çekimi sırasında sözcük kökü değişime uğrar. Çekim sırasında görülen değişikliklerle yeni sözcükler ortaya çıkar. Arapçada "k-t-b kökünden kitab, kâtib, kütüb, katab (yazdı)" buna örnek gösterilebilir.

ÖABT Çıkış Soru

Aşağıdaki eşleştirilmiş dillerden hangileri yapı bakımından benzer değildir?

- A) Çince – Tibetçe
- B) Arapça – Farsça
- C) Bulgarca – Lehçe
- D) Portekizce – Rumence
- E) İngilizce – Flemenkçe

Çözüm

Yapı bakımından diller üç gruba ayrılır:

A. Yalınlayan (=Tek Heceli) Diller: Çince, Tibetçe, Vietnamca, Baskça gibi.

B. Bağlantılı ve Kaynaştıran (=Eklemeli) Diller:

a. Bağlantılı Diller: Türk dili ve köken bakımından içinde yer aldığı Ural-Altay dilleri ile bazı Asya ve Afrika dilleri gibi.

b. Kaynaştıran Diller: Gürcü, Eskimo, Kızılderili dilleri gibi.

C. Bükümlü (=Çekimli) Diller:

a. Kök Bükümlü Diller: Arapça ve içinde yer aldığı Hâmi-Sâmi dilleri gibi.

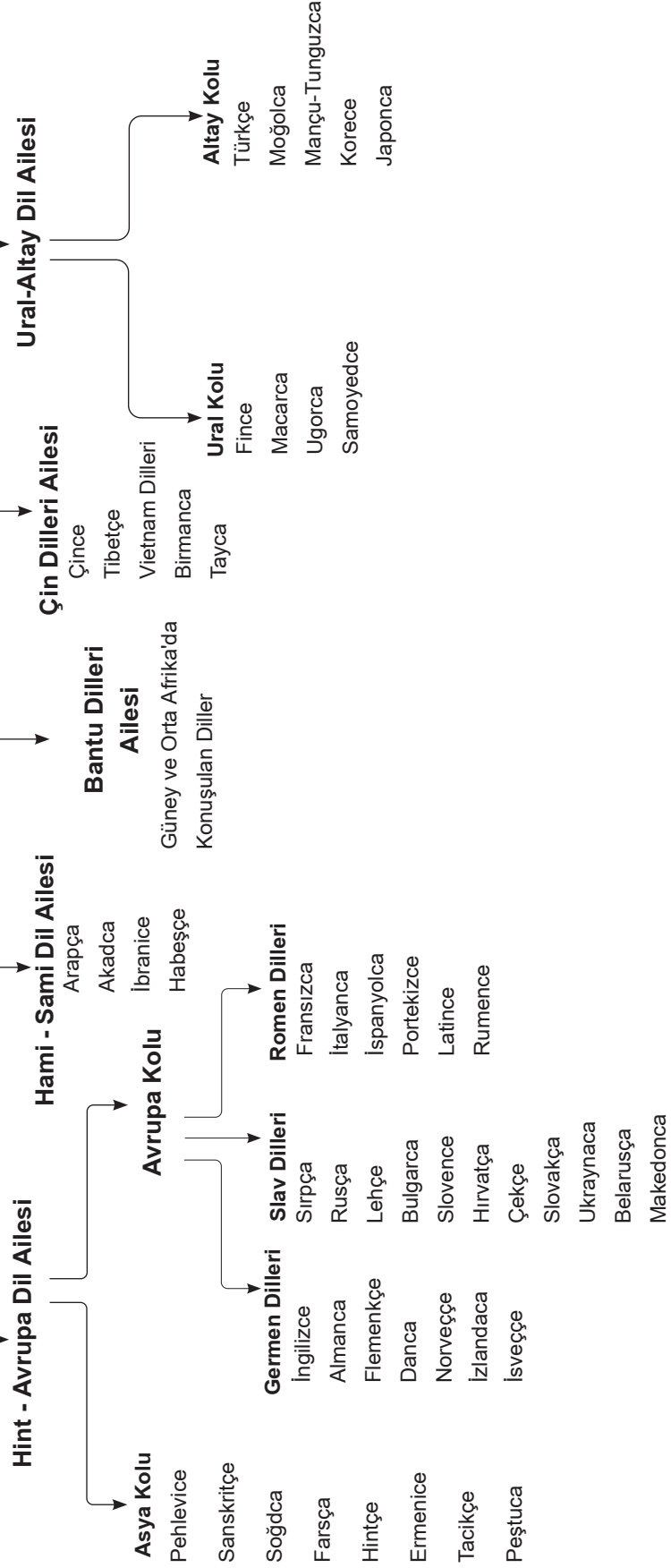
b. Gövde Bükümlü Diller: İngilizce, Almanca, Fransızca vb. Hint-Avrupa dilleri gibi.

Çince ve Tibetçe, köken bakımından "yalınlayan"; Bulgarca-Lehçe, Portekizce-Rumence, İngilizce-Flemenkçe "bükümlü diller"den "gövde bükümlü" dillere aittir.

Arapça ve Farsça ise "bükümlü diller"dir ancak Arapça "kök bükümlü", Farsça ise Hint-Avrupa dil ailesine mensup olduğundan "gövde bükümlü" bir dildir.

Cevap B

KÖKEN BAKIMINDAN DÜNYA DİLLERİ (DİL AİLELERİ)

B. KÖKEN BAKIMINDAN DÜNYA DİLLERİ

Hint - Avrupa Dil Ailesi

a. Asya Kolu:

- ✓ Farsça, Hintçe, Ermenice

b. Avrupa Kolu:

- ✓ Germen Dilleri:
 - İngilizce, Almanca, Flemenkçe (Belçika'da ve Hollanda'nın bir kısmında kullanılan dil)
- ✓ Romen Dilleri:
 - Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Latince
- ✓ İslav Dilleri:
 - Sırpça, Rusça, Lehçe (Lehistan bölgesinde kullanılan dil)

Hami - Sami Dil Ailesi

- ✓ Arapça, Akatça, İbranice, Habeşçe

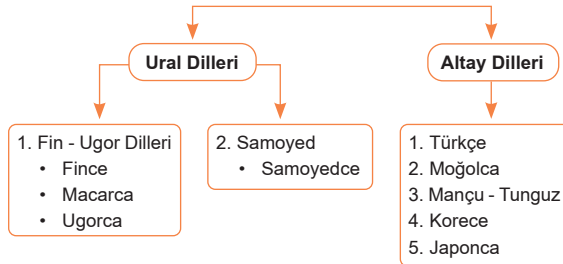
Bantu Dilleri Ailesi

- ✓ Güney ve Orta Afrika'da yaşayan Bantuların dilleri bu grupta bulunmaktadır.

Çin Dilleri Ailesi

- ✓ Tibetçe ve Çince bu grup içerisinde yer almaktadır.

Ural - Altay Dil Ailesi

Ferdinand Johann Wiedemann (1805 - 1887) Ural - Altay dil grubu üzerine çalışmış, önemli özelliklerini madde hâlinde sıralamıştır.

1. Ural - Altay dillerinin en önemli özelliği ses uyumunun olmasıdır.
2. Belirtme edatı göreviyle sözcüklerin başına getirilen ulamalar yoktur.
3. Sözcük türetimi eklerle yapılırken köklerde değişme olmaz.
4. İsim çekiminde iyelik ekleri kullanılır.
5. Sıfatlar isimden önce kullanılır.
6. Bu dillerin çoğunda olumsuz eylem için başka bir fiil kullanılır.
7. Fiil şekilleri oldukça zengindir.
8. Soru ekleri bulunmaktadır.

Ural - Altay Dil Ailesi Üzerine Yapılan Önemli Çalışmalar

Ural - Altay dil ailesi üzerine çalışma yapanların başında İsveçli Philipp Johann Tabbert Von Strahlenberg (1676-1747) gelmektedir. Rus Çarı'na takdim etmiş olduğu Sibirya ve Orta Asya haritası ile dikkatleri çekmiştir. Ele almış olduğu "Türkiye Türkçesine Asya ve Avrupa'nın Kuzey ve Doğu Kısımları" adlı eserinin 13. bölümünde Türklerden kalan yazıt ve mezar taşlarından söz etmesiyle Türkoloji açısından önemli bir yere sahiptir. **Eser, aynı zamanda Yenisey Yazıtları hakkında ilk bilgileri vermesi bakımından önemlidir. Strahlenberg, eserinde Türk dilleri arasında Çuvaşça ve Yakutçadan da söz edip dillerin sözcük listelerini eserinde vermiştir.**

Bu alandaki önemli diğer bir araştırmacı ise Daniel Gottlieb Messerschmidt'tir (1685-1735). Kaleme almış olduğu "Sibirya Boyunca Keşif Seyahati" adlı beş cilt hâlinde yayımlamış olduğu eseri, Türkoloji açısından önem taşır. **Yenisey Yazıtları** hakkında bilimsel olarak bilgi veren kişi Messerschmidt'tir.

Rus araştırmacı Nikolay Mihayloviç Yadrintsev (1842-1894) ise ilk *Orhun Abidesi* olan "Köl Tigin Abidesi"ni bulmuş, sonrasında "Bilge Kağan Abidesi"ni de gün ışığına çıkarmıştır. "Tonyukuk Abidesi" ise 1897 yılında Yelizaveta Klements tarafından bulunmuştur.

C. ALTAY DİLLERİ TEORİSİ

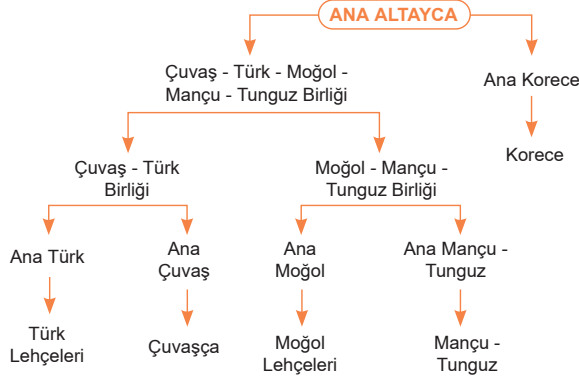
Altay dillerinin "Türk, Moğol, Mançu Tunguz, Kore, Japon" ortak bir kaynaktan geldiğini savunan ve bu görüşü tespit etmeye çalışan teoriye **Altay Dilleri Teorisi** denir. Bu dillerin kültür unsurlarını araştıran bilim koluna Altayistik, bu kültürü araştıran bilim adamına da Altayist denir.

Finli Gustaf John Ramstedt karşılaştırmalı Altay dil ekolünün kurucusudur.

Ramstedt, ilk çalışmasını Fin - Ugor dilleri üzerine yaptıktan sonra Moğol ve Türk dilleri üzerine çalışmıştır. Ramstedt Mongolistik üzerine çalışmıştır. Ramstedt, Mongolistik kurucusu kabul edilir. Ramstedt Türk diyalektlerinden Nogay ve Kumuk Türkçeleri üzerine de çalışmalar yapmıştır. Ramstedt Altay dillerini ortak bir kaynaktan yani Ana Altaycadan getirmiştir. Ölümünden sonra basılan "Altay Dilbilimine Giriş" adlı eseri Türkçe, Moğolca, Mançu - Tunguzca ve Korecenin ses ve şekil unsurlarını karşılaştırmalı olarak ele aldığı en önemli eserleri arasında yer alır.

Wilhelm Schott'un Türkçe ve Çuvaşça için oluşturduğu denkliği, Ramstedt ileri bir aşamaya götürmüştür. Çuvaşçadaki gibi Moğolca "r" ve "l"nin, Türkçe "z" ve "ş"ye denk olduğunu ilk kez Ramstedt ortaya koymuştur.

Ramstedt'in Altay dilleri hususundaki düşüncelerini öğrencisi olan Nicholas Poppe devam ettirmiştir. Poppe, Türkoloji bölümünde Çuvaşça ile yoğun olarak ilgilenmiştir. Poppe'nin Altay dilleri hususunda, Ramstedt'e göre farklı düşünceleri bulunmaktadır. Bu düşüncelerin başında **Poppe, Altay dil birliğinden dört dilin ortaya çıkmış olduğunu düşünmektedir. Poppe'ye göre Ana Altayca aşağıdaki gibi şemalanır:**

ÖABT Çıkmış Soru

Bir Türk dili olmasına rağmen r/z ve l/ş ses denklilikleri bakımından Moğolcayla paralellik göstermesi ve çok erken dönemlerde Genel Türkçeden ayrılması ile de Altayistik ve Türkoloji çalışmalarında önemli bir yere sahip olan Türk dili aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halaçça B) Altayca C) Hakaşça
D) Çuvaşça E) Yakutça

Çözüm

Çuvaşça, Türk dilleri arasında, bir taraftan Moğolcaya diğer taraftan da Fin-Ugor dillerine olan yakınlığı ile özel bir yer tutar. Bu nedenle bir Türk dili olduğunun kanıtlanması uzun tartışmalardan sonra gerçekleşmiştir. Çuvaşların ataları olan Bulgar Türklerinin, Orta Asya Türk topluluğundan ayrılıp batıya doğru göç eden ilk Türk boyları içinde olmaları nedeniyle (Bu göçün milat sıralarında gerçekleştiği düşünülüyor.) Çuvaşça, Türk dilleri içinde en eski olanıdır ve tek başına Batı Türkçesini temsil eder. Çuvaşça, bir r/l dili olan ilk Türkçe Dönemi'nde Türk dil birliğinden ayrıldığı için yine bir r/l dili olan Ana Çuvaşçaya, buna karşılık diğer bütün Türk dilleri bir z/s dili olan Ana Türkçeye giderler.

Bu nedenle soru kökünde tanıtilen Türk dili, Çuvaşçadır.

Cevap D

NOT !

Altay dil birliği teorisine karşı çıkan Türkologların başında İngiliz Sir Gerard Clauson (1891 - 1974), Alman Gerhard Doerfer (1920 - 2003), Rus Aleksandr Mihayloviç Şerbak (1928 - 2008) gelmektedir. Doerfer ve Clauson bu diller arasındaki ortak kavramın bir dilden başka bir dile geçen alıntı sözcükler olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki bilim adamının ayrılığa düştüğü nokta ise alıntılamanın tarihlendirilmesi hususudur.

D. TÜRK DİLİNİN TARİHİ DÖNEMLERİ

Türk dilinin bugüne kadarki tarihlendirilmiş en eski yazıtı, VII. yy.a ait olan **Coyren Yazıtı'dır**. Bu yazıt mezar taşı olarak dikilmiş olup altı satırdan oluşmaktadır. Kültürümüzün en önemli belgeleri olan *Orhun Yazıtları*, *Çoyren Yazıtı*'ndan yaklaşık 40 yıl sonra yazılmaya başlanmıştır.

Moğolcanın en eski yazılı belgesi ise 1225 yılına ait olan *Yesünke Taşı*'dır.

Tunguzcanın en eski yazılı belgesi ise günümüzde ölü diller arasında bulunan Çučen diline aittir.

K. Grönbech Türk dilini Köktürkçeden başlayarak üç döneme ayırmıştır.

1. Eski Türkçe

- ✓ Köktürk ve Uygur

2. Orta Türkçe

- ✓ Karahanlı (Kaşgar), Çağatay, Kuman ve Eski Osmanlı

3. Yeni Türkçe

- ✓ Doğu Türkçesi:
Karahanlı, Turfan, Tarançı, Komul ve Kuça
- ✓ Batı Türkistan Lehçeleri:
Özbek ve Hive
- ✓ Güney Türkçesi:
Osmanlı, Türkmen ve Azeri
- ✓ Kuzey Türkçesi:
Altay, Abakan, Koybal, Uryanhay ve Soyon
- ✓ Kıpçak Türkçesi:
Başkurtça, Tatarca, Karakalpakça, Nogayca, Karaçay-Balkarca, Kumukça, Karayimce

Ana Altayca Dönemi

Türk dilinde en erken dönem olarak Altay Dil Birliği Dönemi gösterilmektedir. Türklerin, Moğolların, Korelilerin, Tunguzların bu ortak dil döneminde, dillerin farklı varyantlara sahip olduğu düşünülmektedir. Günümüz Türkiye'sinde dil alanında farklı ağızların bulunmasını örnekleyebiliriz.

İlk Türkçe Dönemi

Altay Dil Teorisi'ni kabul etmeyen bilim insanları için Türk dilinin dönemlendirilmesinde ilk evre olarak 5000 yıllık geçmişi olan İlk Türkçe Dönemi'dir. Bu dönem, Çuvaşça dâhil olmak üzere Türk dillerinin ata dönemi olarak kabul edilir.

Ana Türkçe ve Ana Çuvaşça Dönemi, miladın ilk zamanlarından itibaren Türk diliyle yazılmış olan ilk belgelerin bulunuşuna kadarki dönemi kapsamaktadır.

Eski Türkçe Dönemi (VII. - XIII. yy.)

Bu dönem Türk yazı dilinin başlangıç noktasıdır. Bu dönemden önce Türk diliyle yazılmış olan herhangi bir belge yoktur. Dönemin başlangıç aşaması Köktürkçedir. Türk isminin tarihi kaynaklarda ilk kez kullanıldığı dönemdir. Bu dönem Köktürkçe, Uygurca ve Karahanlı yazı dillerini içermektedir. Bu yazı dilleri arasında birtakım dil bilgisel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklar, genel olarak Türk boylarına ait olan ağız farklılıklarından kaynaklanır.

Köktürk Dönemi Eserleri**Köktürk Yazıtları**

- ✓ Orhun harfli metinlerle ilgili bilgi veren ilk kaynak Çin yıllıkları iken sonrasında XIII. yüzyıl İlhanlı tarihçisi Cüveynî "Târîh-i Cihângüşâ" adlı eserinde söz etmiştir.
- ✓ *Köktürk Yazıtları* üzerine ilk yayını yapan bilim adamı Radloff'tur.
- ✓ Köktürk yazısının tamamını ilk kez Vilhelm Thomsen tarafından 1893 yılında çözümlenmiştir.
- ✓ *Köktürk Yazıtları*'yla ilgili ilk çalışmayı, Türkiye'de Necip Asım (Yazıksız) yapmıştır.
- ✓ *Köl Tigin Yazıtı*, hükümdar Bilge Kağan tarafından 732'de diktirilmiştir. Bilge Kağan'ın ağzından yazılmıştır. *Bilge Kağan Yazıtı* ise oğlu Tenri Tigin tarafından

735'te diktirilmiştir. İki yazıt da dört yüzlü tek parça olup batı yüzleri Çince yazılmıştır. İki yazıtı da Köl Tigin'in yeğeni Yollug Tigin taşlar üzerine kazıyarak yazmıştır. *Tonyukuk Yazıtı*'nın dikildiği tarihin tahrip olması nedeniyle bilim adamları 732 sonrasında yazıldığını belirtmektedirler. *Tonyukuk Yazıtı* dört yüzlü iki dikili taş şeklindedir. Bu yazıtlar Köktürk Kağanlıklarının siyasi ve kültür tarihlerini yansıtan önemli belgelerdir.

- ✓ Orhun (Köktürk, Türk - runik) alfabesi Türkçenin yazımı için Türkler tarafından kullanılmış ilk alfabedir. Türkologlarca bu alfabe "runik" denmesinin sebebi, **runik adı verilen eski İskandinav kitabelerinin yazımında kullanılan harflere benzemesidir**. 1891'de Haikel "runik yazı" diye adlandırmıştır.
- ✓ Orhun alfabesinde 38 harf bulunmaktadır. Bu harflerin 4'ü ünlüdür. Ünlü işaretlerin her biri iki farklı sesi karşılamaktadır. Ünsüz harflerde ise 10 ünsüzün kalın ve ince olmak üzere iki şekli bulunmaktadır.

- ✓ Türk - runik harfleriyle yazılmış olan yazıtlar altı grup olarak değerlendirilmektedir. Bunlar aşağıdaki gibidir.

1. Köktürk Yazıtları
2. Uygur Yazıtları
3. Yenisey Yazıtları
4. Hoytu - Tamir Yazıtları
5. Doğu Türkistan Yazıtları
6. Talas Yazıtları (Batı Türkistan)

Uygur Dönemi Eserleri**Budist Uygur Edebiyatı**

- Budist Uygurların eserlerinin çoğunluğunu Soğdca, Çince, Tohorca, Tibetçe ve Sanskritçeden yapılmış çeviriler oluşturmaktadır.
- Yapılan bu çevirilerin yanı sıra az sayıda da olsa özgün yapıtlar bulunmaktadır. Çeviri yazmaların büyük çoğunluğu ise Çince'den yapılmıştır.
- Bu eserlerden bazıları şunlardır:

Avadana ve Jataka

- Buda'nın yaşadığı çeşitli olaylar anlatılır.
- Genellikle bu dini kabul eden kimselere dinsel bilgi vermek için yazılmıştır.
- Topluluğa aktarılan bu hikâyeler genellikle "Sutralar" (Buda'nın vaazları) içinde verilmiştir.
- Bu hikâyeler aynı zamanda sahnelenmek için de yazılmıştır.

Maitrisimit

- Çeviri eserlerden olan bu eser, "körünç" yani sahne eseri şeklinde yazılmıştır.
- Bu eserin bir bölümü Buda'nın hayatından söz ettiği için "Avadana"lar arasına girerken diğer bir bölümü de Buda'nın vaazlarını içerdiği için "Sutra"lar arasında değerlendirilir.

Kalyanamkara et Papamkara

- Sahnelenmek için kaleme alınmış eserlerden biri de *İyi Düşünceli Prensle Kötü Düşünceli Prens* hikâyesidir.

Budist Uygur edebiyatında Buda vaazlarını ele alan "Sutra"lar da kaleme alınmıştır. Büyük bir kısmı Uygurcaya çevrilmiş olup "Nirvanasutra, Suvarnaprabhasa sutra, Maytrisudur" adlı eserlerdir.

Altun Yaruk

- Sutraların en önemlisi 1910 yılında Malov'un gün ışığına çıkardığı "Suvarnaprabhasa" adlı eseridir.
- Eserin Uygurca adı *Altun Yaruk*'tur.
- Eser, Çince'den Uygurcaya Beşbalıklı Şingko Seli Tutung isimli bir bilgin tarafından çevrilmiştir.
- Eserin Leningrad'ta eksiksiz bir nüshası bulunmaktadır. Bu yazma üzerine ilk kez çalışan W. Radloff'tur.

Sekiz Yükmek

- Bu sahada Çince'den tercüme edilen uydurma "Sutra"lar da bulunmaktadır. Bu "Sutra"ların başında "Sekiz Yükmek" (Sekiz Yiğın) adlı eser gelmektedir.
- Eserin birçok nüshası bulunmaktadır.

"Sutra"lar arasında bulunan diğer bir eser de *Kuanşi - im Pusa*'dır. Leningrad'ta bulunan yazması üzerine ilk yayını W. Radloff hazırlamıştır.

Maniheist Uygur Edebiyatı

- Maniheist Uygur yazmaları küçük boyutludur.
- Yazmaların özenle oluşturulması ve noktalama işaretlerinin kullanılması bu yazmaları Budist yazmalarından ayıran önemli özellikleridir.
- Bu sahadaki eserler arasında dinî konulu metinler, tövbe duaları, manastır yönetmeliği gibi ürünler bulunmaktadır.
- Aynı zamanda ilk Türk şairi olarak nitelendirilen Aprın Çor Tigin'in de bir şiiri Maniheist yazmalar arasında bulunmaktadır.

Huastvanift

- Tövbe etmek amacıyla oluşturulan yazmaların en önemlisi "Huastvanift"tir.
- Eser, Uygur ve Mani alfabesiyle yazılmış olsa da Soğdca'dan çevrildiği düşünülmektedir.
- Eser üzerine 1904'te Müller çalışmaya başlamıştır.

Irg Bitig

- X. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir.
- Maniheizme ait birkaç unsur içerse de bir din kitabı değil fal kitabıdır.
- Köktürk alfabesiyle yazılmıştır.

Karahanlı Dönemi Eserleri**Kutadgu Bilig**

- Yusuf Has Hâcib tarafından kaleme alınmıştır. Hâcib, eseri 1069-1070 yıllarında Balasagun'da yazmaya başlamış ve Kaşgar'da tamamlamıştır.
- *Kutadgu Bilig* "mutluluk ve kutsallık veren bilgi" anlamına gelmektedir.
- Eser, devlet idaresinin ne şekilde olması gerektiğini anlatmaktadır.
- Bu yönüyle siyasetname özelliği gösterir.
- Hâcib, eserini oluştururken Firdevsî'nin 1010 yılında kaleme aldığı *Şeh-nâme* adlı eserinden etkilenmiştir.

- Eserde dört soyut unsur kişileştirilip bunlara temsil ettikleri unsurlara göre belirli adlar verilmiştir:
- **Kün Togdı (hükümdar) adaleti temsil eder.**
- **Ay Toldı (vezir) bahtı ve ikbali temsil eder.**
- **Ögdülmiş (vezirin oğlu) aklı temsil eder.**
- **Odgurmuş (vezirin kardeşi) dünya işlerinin sonunu temsil eder.**
- Bu yönüyle de eser alegorik nitelik taşımaktadır.

- *Kutadgu Bilig*'de bu karakterlerin dışında üç kişi daha bulunmaktadır. Bunlar Küsemiş (Ay Toldı başkente geldiği zaman ona yardım eden kişi), Kumaru (Odgurmuş'un müridi) ve Ersig'dir (hükümdarın mabeyncisi).
- Eser, didaktik özellik göstermesine rağmen eserde yer yer lirizmin görülmesi Hâcib'in duyarlı bir şair olduğunu gösterir.
- Eserde, aynı zamanda atasözleri ve deyimler yer alır.